

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier – ISV
LiU Norrköping

Aktiviteter för äldre - mer än ett tidsfördriv?

- En kvalitativ studie om betydelsen av aktiviteter för äldre.

Åsa Stenman

Uppsats på avancerad nivå år 2009
Socionomprogrammet i Norrköping

Linköpings universitet

Linköpings universitet, ISV, 601 74 NORRKÖPING

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Socionomprogrammet i Norrköping	Datum 090422

Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category Nivå examensarbete Avancerad nivå	ISRN LiU-ISV/SOCP-A--09/01--SE Handledare Els-Marie Anbäcken

Titel Aktiviteter för äldre - mer än ett tidsfördriv? Title Activities for elderly - more than just as a pastime? Författare Åsa Stenman
Sammanfattning Denna uppsats handlar om betydelsen av aktiviteter för äldre. Jag har inriktat mig på aktiviteter som anordnas inom ramen för två olika grupper, här kallade "Gemenskapsträffen" respektive "Måndagsträffen". Syftet är att undersöka vad som händer på dessa träffar samt att ta reda på vad deltagare och ledare har att säga om betydelsen av att delta. Målsättningen är också att få kunskap om huruvida deltagandet i dessa aktiviteter påverkar deltagarnas upplevelser av hälsa och livskvalitet. Jag har i studien även vänt mig till personal inom äldreomsorgen som inom ramen för "Aktivitetsgruppen" arbetar med att utforma och anordna aktiviteter för äldre. Studien har en kvalitativ ansats och metoderna som använts är deltagande observationer, fältanteckningar, intervjuer och fokusgruppsintervjuer. Den teoretiska anknytningen innehåller teorier om åldrandet, definitioner av begreppen livskvalitet och hälsa samt olika teorier om äldres behov av aktiviteter. Resultatet visar att deltagandet i aktiviteter ger individerna möjlighet till social gemenskap, meningsfullhet och en bekräftelse av den egna individen. Slutsatsen är vidare att det är viktigt att äldre får möjlighet till deltagande i aktiviteter, var och en utifrån sina behov och önskemål. Aktiviteterna blir då meningsfulla, påverkar deras hälsa och livskvalitet i positiv mening och kan komma att utgöra mer än ett tidsfördriv för deltagarna.
Nyckelord Äldre, Aktiviteter, Livskvalitet, Hälsa, Gemenskap

FÖRORD

Denna uppsats påbörjades redan 2003 när jag studerade Pedagogik, på magisterprogrammet vid Uppsala universitet. Jag blev då tillfrågad om att inrikta min D-uppsats mot ämnesområdet aktiviteter för äldre och får så här i efterhand tacka Elisabet Cedersund, som var den som ”satte mig på spåret”. En del av det empiriska materialet insamlades således redan under 2003, men en stor del av undersökningen har genomförts under 2006/2007.

Jag vill tacka mina informanter som gjort undersökningen möjlig att genomföra samt min handledare, Els-Marie Anbäcken, som med varsam hand lotsat mig genom processen.

Slutligen vill jag säga att det är med engagemanget för uppsatsskrivandet som med titeln på själva rapporten, det har varit en aktivitet som har betytt mer än ett tidsfördriv för mig.

Åsa Stenman

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och disposition	7
Inledning	
Disposition	
2. Bakgrund	8
3. Syfte och problemformuleringar	9
4. Teorianknytning	10
Åldrandet, en livslång och individuell process	
Äldres olika sätt att förhålla sig till sitt åldrande	
Teorier om äldres behov av aktiviteter	
Om vikten av aktiviteter och meningsfull vardag för äldre	
Begreppet livskvalitet	
Välbefinnande och livskvalitet i relation till <i>Känslan av sammanhang</i> och <i>Coping</i>	
Forskning om aktiviteter för äldre och om betydelsen av att delta i dem	
Aktiviteter inriktade på att tillfredsställa andliga och existentiella behov	
Utan aktiviteter blir det bara att vänta	
Sammanfattning	
5. Metod och genomförande	26
Kvalitativ ansats	
Urval och bortfall	
Deltagande observationer	
Intervjuer	
Fältstudier/fältanteckningar	
Fokusgruppsintervjuer	
Triangulering	
Transkribering och analys av resultat	
Trovärdighet	

Etiska ställningstaganden

6. Metoddiskussion	35
Kvalitativ ansats	
Urval och bortfall	
Deltagande observationer	
Intervjuer	
Fokusgruppsintervjuer	
Fältstudier/fältanteckningar	
Triangulering	
Analys av resultat	
Trovärdighet	
Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material	
Etiska överväganden	

7. Resultat och analys	42

”Gemenskapsträffen”

Gemenskap/social samvaro

Meningsfullhet/att vara aktiv

Stimulans/nya upptäckter/ny kunskap

Bekräftelse

Minnesträning

”Måndagsträffen”

Gemenskap/social samvaro/bekräftelse

Meningsfullhet/ett högre mål att hjälpa andra/att vara aktiv

Minnesfunktion/nya upptäckter/ny kunskap

Individuella utmaningar

”Aktivitetsgruppen”

Gemenskap/social samvaro

Meningsfullhet/att vara aktiv

Betydelsen av miljöombyte

Individuellt utformade aktiviteter

Anhöriga uppskattar och ställer krav

Hinder för aktiviteter

Gruppens betydelse för synen på aktiviteter

8. Slutsatser och förslag på fortsatt forskning_____56

Slutsatser

Förslag på fortsatt forskning

Referenser

Bilagor

1. Inledning och disposition

Inledning

Jag är intresserad av betydelsen av aktiviteter för äldre och genom framläggandet av denna uppsats förverkligas nu idén om att själv få bidra till att belysa problemområdet. Mitt eget intresse härrör sig dels från min tidigare yrkesroll som chef i äldreomsorgen och dels genom min nuvarande yrkesroll som lärare i social omsorg. Som chef i äldreomsorgen kom jag i kontakt med äldre människor och fick på så sätt insikt i hur deras dagliga liv kunde se ut. Jag träffade under denna tid äldre som bodde i eget boende med hemtjänstinsatser och andra äldre som istället hade sitt hem på ett äldreboende. Min nuvarande yrkesroll som lärare i social omsorg ger återkommande inblickar i och rapporter om den praktiska verkligheten, på olika äldreboenden, i hemtjänsten och på dagverksamheter. Detta sker dels genom möten och samtal med studerande som arbetar eller gör praktik i äldreomsorgen, men också genom att en del av min yrkesroll handlar om att göra besök ute i olika omsorgsverksamheter. På så sätt har mitt intresse för ämnesområdet bevarats och fördjupats. Jag har även inspirerats till skrivandet av denna uppsats genom mina studier i socialt arbete med inriktning på äldres livsvillkor i samhället.

Disposition

Dispositionen av denna rapport är att jag inledningsvis ger en bakgrund till ämnesområdet och till valet av undersökningsgrupper. I syfte och problemformuleringar redogör jag för min utgångspunkt för de empiriska studierna. Vidare innehåller teoriansknytningen olika perspektiv på äldres liv och livsvillkor samt en definition av begreppen hälsa och livskvalitet, jag har även försökt knyta dessa begrepp till en förståelse för äldre människor. Teorianknytningen behandlar även teorier om vad åldrandet innebär i allmänhet och en problematisering om äldre människors behov av aktiviteter i synnerhet. Här finns även forskning om betydelsen av kultur och aktiviteter för äldre samt om betydelsen av att uppmärksamma äldres andliga behov. I metod, urval- och genomförandeavsnittet förtydligas metoden för undersökningen samt görs en genomgång av det praktiska tillvägagångssättet. I kapitlet resultat och analys, redogör jag för mina resultat och analyserar dem i förhållande till den teoretiska bakgrunden, därefter följer mina slutsatser, förslag på vidare forskning och en metoddiskussion.

2. Bakgrund

Inom den offentliga sektorn är utbudet av aktiviteter för äldre idag ofta mycket begränsat, där har stora neddragningar skett och aktiviteterna är ofta det som först har skurits ner. Att meningsfulla aktiviteter och möjligheter till samvaro med andra människor spelar en stor roll är dock något som alltmer har kommit att uppmärksammas och det har på senare tid fått genomslagskraft i diskussionen kring och planeringen för äldreomsorg. Politiskt finns numera äldres behov av aktiviteter och meningsfull vardag belysta i olika typer av utredningar, beredningar och rapporter. FoU-rapporten *Kultur och meningsfull vardag inom äldreomsorgen*, (Anbäcken 2002) är ett exempel på detta. I rapporten tar författaren upp vikten av att se till individuella behov och önskemål när det gäller planering av aktiviteter. Den belyser också hur viktigt det är med aktiviteter i äldreomsorgen och ger även läsaren en värdefull insikt i hur mycket som kan rymmas inom de båda begreppen kultur och aktivitet. Det kan vara allt från att vattna blommorna, åka till torget, gå och fika, till att sitta och hålla en döende i handen, författaren menar också att en meningsfull aktivitet kan ske i ”det lilla” (a.a.).

En avhandling som behandlar bristen på aktiviteter för äldre människor och som belyser vad det kan föra med sig för de inblandade parterna är Anna Whitakers, *Livets sista boning* (Whitaker 2004). Hon har studerat hur de äldre på ett sjukhem upplever sin vardag och sina livsvillkor, författaren har gjort observationer, talat med de äldre själva och med deras anhöriga samt med personal som arbetar på sjukhemmet. Hennes resultat är skrämmande nog, att de upplever sin tid på sjukhemmet som en lång väntan. De äldre väntar på att få gå upp, på besök, på kaffe, på mat, på att få lägga sig och de väntar på döden (a.a.).

Forskaren Lars Tornstam, som har sin hemvist inom det socialgerontologiska fältet har ägnat sig åt äldres liv och villkor. Han har med sina teoretiska perspektiv bidragit med kunskaper som har stor betydelse för förståelsen av och insikten i hur äldres liv kan gestalta sig. Det är av den anledningen som jag har valt att ta upp mycket av hans teorier i denna uppsats.

När det gäller gruppen ”äldre-äldre” är utbudet av aktiviteter inte så stort, se Wånell i Thorslund (2006) de har ofta pga. sin tilltagande ålder och vissa krämpor svårigheter att orka med någon fysiskt rörlig aktivitet. De naturliga aktiviteterna, som att träffa anhöriga, vänner och bekanta har i regel också minskat med åren, dock inte behovet av social gemenskap (a.a.).

Författarna menar att deltagandet i aktiviteter påverkar äldres livskvalitet och hälsa och förespråkar dagverksamheter och närliggande träffpunkter (a.a.).

Jag har i denna uppsats valt att inrikta min undersökning på aktiviteter som erbjuds personer boende på ett av kommunens servicehus i texten kallad "Gemenskapsträffen" samt i en frivilliggrupp i Baptistkyrkans regi vilken omnämns som "Måndagsträffen", båda är belägna i x-stad. Avsikten har varit att ta reda på vad de gör där, vilken betydelse det har för äldre att delta i dessa aktiviteter och om det påverkar personernas upplevelser av hälsa och livskvalitet. För att få en mer heltäckande syn på vilken betydelse aktiviteter har för äldre har jag även sökt ta reda på personalens tankar och erfarenheter kring detta problemområde. Jag har intervjuat personal som arbetar inom kommunens äldreomsorg (på boende, på dagverksamhet och i hemtjänst) och som av eget intresse ingår i en arbetsgrupp som inriktar sig på att skapa aktiviteter för äldre. Denna grupp, i texten omnämnd som "Aktivitetsgruppen", verkar inom ett geografiskt område inom kommunen i samma stad som de andra båda grupperna återfinns.

Min tanke är att uppsatsen skall kunna ses som ett bidrag till debatten kring äldre i samhället i allmänhet och om deras behov av aktiviteter och en meningsfull vardag i synnerhet. Syftet med att skriva den har varit att problematisera och diskutera äldres behov av aktiviteter och meningsfull vardag, för att på så sätt väcka tankar och frågor om hur insatser kan och bör planeras på detta område.

3. Syfte och problemformuleringar

Syftet med föreliggande arbete är att undersöka vad som händer i de olika aktivitetsgrupperna för äldre samt att ta reda på vad ledare för och deltagare i dessa aktiviteter har att säga om betydelsen av dem. Målsättningen är att ta reda på om deltagandet i dessa aktiviteter påverkar upplevelsorna av hälsa och livskvalitet för deltagarna. Vidare har jag för avsikt att ta reda på vilken uppfattning personal inom äldreomsorgen har om betydelsen av aktiviteter för äldre. För att uppfylla syftet med undersökningen har jag för avsikt att utgå ifrån nedanstående problemformuleringar:

- Hur är aktiviteterna utformade och vad är det de gör när de träffas i de olika aktivitetsgrupperna för äldre?
- På vilket sätt påverkar aktiviteterna deltagarnas upplevelser av hälsa och livskvalitet?
- Vilken uppfattning har personal inom äldreomsorgen om betydelsen av aktiviteter för äldre?

4. Teorianknytning

Åldrandet, en livslång individuell process

Herrman (1995) problematiserar kring att vi ofta betraktar äldre som en homogen grupp, utan hänsynstagande till olika individers livsberättelser och levnadsvillkor. Herrman sätter i detta sammanhang sin tilltro till framtiden med ett ökat intresse för kulturgerontologisk forskning vilket hon tror kommer att bidra till en mer nyanserad kunskap om och intresse för, hur olika äldres liv och leverne kan te sig. Herrman menar att varje individs livshistoria har stor betydelse om vi vill få förståelse för den äldre människa vi ser idag. Hans/hennes individuella biografi i kombination med kunskaper om hur livsvillkor och samhällsutveckling har sett ut, kan skapa förutsättningar för förståelse och insikt i hur hon formats till den äldre människa hon är idag (a.a.).

Enligt Öberg (2002) kan åldrandet ses som en livslång process som är mångdimensionell där samtliga åldersperioder har lika stor betydelse. Om man skall studera eller diskutera åldrandet som företeelse, kan man inte begränsa det till att gälla äldre människor. Åldrandet pågår hela livet från det vi föds till det vi dör. Därmed blir livsloppsperspektivet eller livsloppsprincipen också gällande för alla människor och för deras totala livssituation över tid. Där betraktas åldrandet som en del av personens *hela* liv, lika komplext och genuint värdefullt som övriga delar. Öberg menar att det är av stor betydelse att man har ett "livsloppstänkande" som utgångspunkt när det gäller samhällsplanering och beslut som påverkar äldres levnadsvillkor. Människors olikheter upphör inte att existera för att de uppnår en viss ålder, tvärtom, människor är och vill vara olika varandra oavsett ålder. Öberg talar också om åldrandet som en social konstruktion. En slags organiserande princip i samhället, som är med och påverkar individens olika livschanser och beteenden. Han stödjer sig här på Laslett (1989) som vill revidera de ursprungliga indelningarna av en människas ålder. Laslett menar att en människas liv kan indelas i fyra åldrar, där den första åldern handlar om beroende, socialisering, omogenhet och utbildning. Den andra handlar om oberoende, mognad och ansvar samt att förtjäna och att spara. Den tredje åldern handlar om självförverkligande och den fjärde om det slutliga beroendet, om skröplighet och om död (a.a.). Öberg menar att man ofta begår misstaget att generalisera alla äldre som "problematisiska äldre" som egentligen utgör en minoritet. Han vill att vi fortsättningsvis tar hänsyn till individuella skillnader och att vi till gruppen "äldre-äldre" d.v.s. människor i den fjärde åldern, räknar de som är 80-85 och uppåt (Öberg, 2002).

Det s.k. livsloppsperspektivet, efter engelskans "life course", har på senare år blivit ett vanligt begrepp när det gäller forskning om åldrandet. Detta perspektiv har även fått officiell status genom

att Världshälsoorganisationen (WHO) har beskrivit det som centralt när det gäller synen på åldrande (WHO, 2000). Tornstam (2005) anser att livsloppsperspektivet innebär att man ser hela personens liv som en helhet och en lång utvecklingsprocess, där ålderdomen är den slutliga utvecklingsnivån. Även Ronström (1998) tar upp vikten av att ha ett livsloppsperspektiv på åldrandet. Ronström menar att pensionärens liv och val av aktiviteter inte kan avskiljas från hur de har levt tidigare och studeras som något separat. Hur vi lever som äldre har sin förklaring i hur vi har levt som yngre och svaren på varför gamla är som de är finns att söka i deras hela liv. Människors fysiska, psykiska, sociala och kulturella resurser har funnits med sedan de var unga och de kan ha sin förklaring i under vilka förhållanden de har vuxit upp. Av stor betydelse är faktorer såsom kön, klass, etnicitet, intressen m.m (a.a.).

Langers (2004) syn på åldrandet är att det utgör en återhämningsperiod. En tid i livet när individen kan använda sina erfarenheter och andliga resurser till att förstå och acceptera livet som det blev. Hon påpekar att personerna ofta har gått igenom motgångar och haft förluster av nära och kära som gett dem insikter som de inte hade tidigare. Langer, hänvisar i anslutning till detta till Wagnhild & Young (1990) som har identifierat fem teman för att beskriva en för individen lyckosam anpassning till åldrandet. Dessa teman är:

- 1) balansen mellan glädje och sorg och att individen kan ta svåra förluster med ett slags fattning/jämnmod,
- 2) att personen har en uthållighet,
- 3) att personen har ett gott självförtroende,
- 4) att han/hon kan acceptera existentiell ensamhet samt
- 5) känner en mening med livet (Wagnhild & Young 1990, Langer, 2004).

Langer varnar avslutningsvis för att vi också i fortsättningen i det praktiska arbetet med äldre har kanalerna inställda på det som inte fungerar, på deras tillkortakommanden och oförmågor. Hon anser att vi i högre utsträckning borde fokusera äldres färdigheter, på deras positiva egenskaper, på deras resurser och styrkor. Hon menar att vård- och omsorgsgivare i regel i huvudsak, koncentrerar sig på äldres ohälsa, deras beroende, deras problem, deras bristande förmågor och/eller deras sjukdomar. Langer diskuterar avsaknaden av ett språk, ett begreppsmässigt system och/eller en struktur för att utvärdera, benämna och hantera de äldres förmågor, styrkor och färdigheter (Langer, 2004).

Äldres olika sätt att förhålla sig till sitt åldrande

Torres och Hammarström (2007) har genom sin forskning belyst hur äldre med begynnande åldersförändringar och funktionsnedsättningar själva förhåller sig till sitt åldrande. De har inriktat sig på de äldres syn på sina funktionsnedsättningar, hur de resonerar kring de sociala och rumsliga begränsningar som de drabbas av samt hur de förhåller sig till behov av hjälp och stöd i vardagen. Författarna menar att man utifrån resultatet kan dela in de äldre i tre olika grupper, helt utifrån deras beskrivningar och upplevelser av sin nedsatta vardagskompetens.

Den första gruppen hade funnit sig tillrätta med de fysiska begränsningar som åldrandet fört med sig, dessa personer verkade ha accepterat att de inte kunde ha samma aktiva livsstil som de en gång hade haft. De äldre såg sina begränsningar som något oproblematiskt och ofrånkomligt och hade även uttryckt förväntningar på att den fysiska förmågan skulle minska ytterligare med tiden. Detta var inget som de oroade sig för eller verkade nedstämda över, tvärtom verkade de känna sig relativt obegränsade och nöjda med sin situation och den hjälp de fick.

Den andra gruppens förhållningssätt var att man såg sin situation med minskad rörlighet och svårigheter att på egen hand ta sig ut ur sin bostad, som något som tillhörde åldrandet, men som inte nödvändigtvis skulle tillhöra deras situation. Dessa personer kunde inte acceptera sin situation som något oundvikligt, utan ansåg istället att man måste försöka bemästra och motverka dessa fysiska funktionsnedsättningar och att motståndet i sig hjälpte till att hålla humöret uppe. Även denna grupp såg framför sig en minskad fysisk kapacitet med ökad ålder men resonerade även kring detta som att det gällde att bjuda motstånd mot kroppens förfall och att detta var rätt sätt att tackla problemen på.

Den tredje gruppen var äldre som hade ett förhållningssätt till sitt åldrande och till sina avtagande fysiska förmågor som något som visserligen var oundvikligt men som de inte kunde acceptera. Dessa personer ansåg att den nedsatta vardagskompetensen i själva verket tillhörde ett naturligt åldrande, att den var oövervinnerlig och naturlig men att den ändå inte kunde accepteras som en del av deras liv. De hade ett negativt och resignerat förhållningssätt till sitt åldrande och de hade också svårt att be om hjälp och stöd i vardagen. Dessa personer lade en stor del av sin energi på att hantera en ohållbar situation, vilket påverkade dem negativt.

Författarna menar att resultaten tyder på ett komplicerat och motsägelsefullt förhållningssätt till åldrande, ålderdom och avtagande fysiska förmågor hos informanterna (a.a.).

Det tycks som om många av informanterna har accepterat sina avtagande förmågor och ett ökat hjälpbehov och ser det som sin naturliga situation i livet, samtidigt som de på direkta frågor om åldrandeprocessen talar om framtiden och vad ålderdomen kan komma att föra med sig. Detta tyder på att de verkar uppleva att de inte ännu ”är där” och att åldrandet är något som ”kan drabba dem i framtiden”. Författarna diskuterar och problematiserar kring detta faktum och om det i sig kan innebära att äldre lättare hanterar sin ålderdom och sin avtagande vardagskompetens (Torres, Hammarström 2007).

Teorier om äldres behov av aktiviteter

Enligt aktivitetsteorin ser man på den äldre människan som aktiv, tänkande och kännande med behov av att fortsätta vara aktiv för att ha ett bra liv (Tornstam, 1998; Tornstam, 2005). Teorin utgår ifrån ett interaktionistiskt grundperspektiv (Cooley, 1964; Mead, 1934) där vikten av ett ständigt samspel/interaktion mellan människor betonas. Personens identitet och jaguppfattning formas av det sociala sammanhang där hon/han ingår (a.a.). När det gäller äldre så har de enligt aktivitetsteorin ett fortsatt behov av aktivitet och social samvaro med andra människor (Tornstam, 1998; Tornstam, 2005). I och med pensioneringen tappar människan en viktig del av sin identitet genom den förlorade yrkesrollen, det är därför viktigt att ersätta denna förlust med engagemang inom andra områden. För att behålla en positiv identitetsuppfattning och se sig själv som en värdefull person bör individen inta nya roller inom exempelvis familjen, förenings- och samhällslivet. Detta synsätt har haft stor genomslagskraft inom såväl svensk äldrepolitik som äldreomsorg (a.a.). Genom att en människa fortsätter att vara aktiv och har kontakt med andra minskar risken för isolering och passivitet vilket i sig motverkar försämrad hälsa hos äldre (Samuelsson, 2000).

Disengagemangsteorin (Cumming, 1979; Cumming, 2000) hävdar istället motsatsen, d.v.s. att det inom oss människor finns en genetiskt betingad drift att lösgöra oss från samhället när vi åldras. Individens band till det omgivande samhället skärs av successivt och detta går hand i hand med att samhället också stöter ut de gamla. Detta kan ses som en förberedelse för döden och processen antas vara både funktionell och oundviklig. Denna naturliga process är heller inte på något vis förenad med upplevelser av obehag eller otillfredsställelse hos den enskilda individen. Tvärtom anses detta individens tillbakadragande, vara förenat med tillfredsställelse och upplevelser av inre harmoni. Disengagemangsteorin är universell, då den förekommer i alla kulturer, skillnader kan dock förekomma på grund av de kulturella särdragen (a.a.).

Som en motreaktion på de ovan nämnda aktivitets- och disengagemangsteorierna samt med en koppling till individens känsla av sammanhang, kan man se kontinuitetsteorin (Samuelsson, 2000). Enligt denna teori är det individens personlighet som är avgörande för hur anpassningen till åldrandet sker, framgångsrikt eller inte. Man bör fortsätta leva ungefär det liv som man alltid har gjort, oavsett om man har haft hög eller låg nivå när det gäller deltagande i aktiviteter. Här betonas istället vikten av att ersätta tidigare roller med ett likartat innehåll. Författaren menar dessutom att individens särdrag och beteenden förstärks med stigande ålder (a.a.).

Även Tornstam (2005) anknyter till detta resonemang, han menar att det inte är aktivitetsnivån i sig som avgör om en person har välbefinnande eller inte utan istället kontinuiteten i hans/hennes aktivitetsmönster. Det spelar således mindre roll om man har ett stort eller litet socialt nätverk och hög eller låg aktivitetsnivå, bara man kan hålla fast vid det aktivitetsmönster man tidigare har haft. Tornstam menar vidare att man inte säkert kan hävda vad som skapar välbefinnande och underlättar åldrandet för den enskilda individen, aktivitet eller disengagemang. Han övergår istället till att diskutera det han kallar *välbefinnandets determinanter*, varav några betydelsefulla i sammanhanget är personligheten, livsstilen och kontinuitetens betydelse. Tornstam menar att välbefinnandet i högre grad är knutet till inre faktorer än till yttre. Han hänvisar till en studie om upplevelsen av välbefinnande som genomfördes på 1930-talet och följdes upp när personerna hade börjat åldras. Resultaten visade på att graden av tillfredsställelse hade samband med den egna personligheten, en avslappnad och stabil personlighet var nyckeln till upplevelser av tillfredsställelse även i samband med åldrandet (a.a.)

Maddox (1968 b) tar upp och diskuterar vikten av att man i studier om äldres hälsa och välbefinnande tar hänsyn till personernas livsstil. Han påpekar att en kombination av låg aktivitetsgrad och hög tillfredsställelse är fullt möjlig eftersom det är kopplat till den enskilda individens livsstil. Finns det hos personen själv en önskan om låg aktivitetsnivå är det högst troligt att han/hon uppfattar sitt liv som tillfredsställande även med en sänkt grad av aktiviteter i samband med åldrandet. Omvänt blir det hos personer med önskemål om hög aktivitetsnivå en låg grad av tillfredsställelse om de inte ges möjlighet att delta i aktiviteter när de uppnått en högre ålder (a.a.). Tornstam (2005) menar att Maddox resonemang om livsstilens betydelse ligger väldigt nära kontinuitetstänkandet och att det kan ses som en reaktion mot andra generaliserande teorier om åldrandet och äldres livsvillkor (a.a., Tornstam, 1982). Livsstilsbegreppet talar om för oss att varje människa är unik och att de händelser som utspelats under hennes levnadsår också påverkar perspektivet på åldrandet, varje typ av generalisering blir därför omöjlig (Tornstam, 2005).

Tornstam (2005) har även formulerat teorin om gerotranscendens där han hävdar att åldrandet är individens slutliga utveckling av sin personlighet samt uppnådda mognads- och visdomssteg. Individen kan med stigande ålder och mognad gå från ett materiellt och rationellt synsätt, till ett mer kosmiskt och transcendent sådant. Tornstam menar att människan oavsett vilken ålder hon befinner sig i har en tendens att uppfatta den egna åldern som den bästa, *Om allt bara kunde få fortsätta att vara precis som nu, då skulle livet vara som bäst. De förändringar som kommer i framtiden är inget att önska sig* (a.a. s. 280). Författaren hänvisar också till Joan Eriksson, änkan till Erik H. Eriksson, som efter makens död utvecklat hans utvecklingspsykologiska modell till att omfatta också ett nionde och ett tionde steg. År 1997 utkom en reviderad upplaga av boken *The Life Circle Completed*, där Joan Eriksson tillfogat ett nytt kapitel om gerotranscendens (Eriksson, 1997). Tornstam sammanfattar sitt eget experimentella tänkande om gerotranscendens med det som sagts av Erikssons änka och kommer fram till att gerotranscendens kan beskrivas enligt följande:

- En ökande känsla av samhörighet med världsalltet
- En omdefinition av tids- rums- och objektuppfattningarna
- En omdefinition av förhållandet mellan liv och död samt en minskande rädsla för döden
- En ökande känsla av samhörighet med tidigare och kommande generationer
- Ett minskande intresse för ytliga sociala relationer
- Ett minskande intresse för materiella ting
- En minskande grad av självcentrering
- Mer tid utnyttjad för ”meditation” och ”stilla stunder” (Tornstam, 2005).

Tornstam varnar dock för att politiker och beslutsfattare tolkar in mer än vad som sägs när det gäller teorin om gerotranscendens, att den tas emot helt felaktigt. Den får inte ses som en indikator på att det är legalt att genomföra besparingar när det gäller aktiviteter inom äldreomsorgen. Han menar istället att det ena inte utesluter det andra, aktiviteter och meningsfullhet i vardagen för äldre behövs i kombination med tid för eftertanke och reflektion. Författaren efterlyser dock en ökad medvetenhet om fenomenet gerotranscendens. Tornstam föreslår en eventuell anpassning av aktiviteter som är förenliga med detta samt efterfrågar utbildning/fortbildning av personal, detta för att vi i framtiden bättre ska kunna möta äldres behov av att samtala kring dessa frågor (a.a.).

Om vikten av aktiviteter och meningsfull vardag för äldre

Regeringens nationella handlingsplan, Regeringens proposition 1997/98:113 tar upp äldres rättigheter till och behov av ett aktivt liv. I kartläggningen av hur de äldres livsvillkor i samhället ser ut tar man upp och behandlar bristen på aktiviteter. Genom indragning av tidigare terapi- och dagverksamheter har äldre nu ett mera passivt liv än tidigare. Utbudet av meningsfulla aktiviteter är starkt begränsat och för många äldre kretsar livet endast kring kaffe, måltider och TV-tittande. De aktiviteter som ännu bedrivs på en del äldreboenden är gudstjänster, bingo, fikastunder och dans. De äldre förväntas tycka om och delta i det utbud som finns, men har i realiteten aldrig tillfrågats om vad de skulle vilja göra. Personalen saknar ofta förutsättningar att göra utflykter eller företa andra meningsfulla sysselsättningar tillsammans med de boende. En del av de äldre, framförallt de som bor på sjukhem, uppges ha tappat allt hopp och anser att boendet utgör en slutförvaring (a.a.).

I den parlamentariska äldreberedningen (SOU 2003:91), även kallad SENIOR 2005, uttrycks vikten av att se människan i ett livslöppsperspektiv. Den framhåller att man bör satsa mer på aktiviteter för äldre människor och poängterar att man i fortsättningen möjliggör för äldre människor att ha ett aktivt åldrande. Man menar i betänkandet att föreställningar om att äldre inte vill vara aktiva bör motverkas. Deltagandet i kulturaktiviteter och möjligheten till kulturupplevelser, fyller en stor funktion när det gäller att stärka de äldres gemenskap och hälsa. Möjligheten att som äldre få träffa andra och utbyta erfarenheter, dela minnesupplevelser och få nya perspektiv betonas starkt och kopplas till begrepp som hälsa och livskvalitet. Det är därför en viktig utmaning att möta och ta tillvara det ökande intresset för olika kulturaktiviteter bland äldre människor. Människor skall kunna ta del av den offentligt finansierade kulturen oavsett funktionsförmåga. I anslutning till detta ser man vikten av att Statens Kulturråd bedriver arbete för att öka tillgängligheten till kulturaktiviteter. Vidare betonar man vikten av att respektera den enskilda individen och att ta hänsyn till hans/hennes önskemål och behov av aktivitet, det får inte handla om aktivering av alla äldre utan att hänsyn tas till vem personen är och har varit tidigare i livet (a.a.).

I rapporten *Äldres hälsa och välbefinnande* (Wånell, 2001) tar man upp och behandlar olika frågor som rör äldre och åldrande. Däribland hälsa/välbefinnande, sjukdomar/funktionsnedsättningar och levnadsvillkor/levnadsvanor för äldre. Det som avhandlas är frågan om huruvida samhället kan planera och agera för att möta den stora gruppen äldres behov när det gäller vård- och omsorg men även av ett meningsfullt innehåll i sina liv (a.a.).

Man talar i rapporten om att "lägga liv till åren" och menar då att samhället måste inrikta och utforma insatserna till äldre människor, så att de så länge som möjligt kan leva ett självständigt liv och klara sig på egen hand. Vidare tar man upp behovet av fysisk aktivitet hos äldre och slår fast att detta är hälsobefrämjande. Det kan vara att ta en promenad, att hålla på i hushållet eller i trädgården. I sammanfattningen av rapporten skriver man följande om vikten av aktiviteter för äldre: *En hög aktivitetsnivå hos äldre personer är förenad med såväl lägre dödlighet som mindre funktionshinder. Detta beror inte bara på att den friske är mer aktiv utan också på att aktiviteten i sig håller den äldre vid god hälsa* (Wånell, 2001 s.189).

I *Åldrandet och äldreomsorgen*, Wånell i Thorslund (2006) diskuteras de äldres situation i samhället och i äldreomsorgen idag. När det gäller förebyggande insatser för äldre tar författarna upp något de kallar fyra hörnspelare för ett gott åldrande. Det första som nämns som viktigt när det gäller äldres goda åldrande är fysisk aktivitet. De menar att människans kropp är gjord för rörelse och att behovet av fysisk aktivitet i stort sett är detsamma för äldre personer som för övriga åldersgrupper. Fysisk aktivitet bidrar till högre grad av livskvalitet, minskar uppkomsten av funktionshinder och kan förebygga såväl fysisk som psykisk ohälsa. Vidare tas äldres matvanor upp och de pekar på ett faktum att kosten har stor betydelse bibehållandet av hälsa och livskvalitet. Äldre har i regel goda matvanor men med minskad förmåga och avtagande krafter minskar också kapaciteten att planera och agera för en hälsosam kosthållning. Författarna kritiserar att måltiden inte lyfts fram som viktig i biståndsbesluten, ofta nämns insatser för äldres kosthållning med begrepp som "uppvärmning" och "enklare", vilket kan ses som en risk för att man inte tar äldres matsituation på allvar.

Behovet av social gemenskap/stöd, lyfts också fram och författarna påpekar att äldres hälsa och livskvalitet förbättras av möjligheterna till social gemenskap med och stöd från andra. Äldre har ofta ett minskat socialt nätverk och avtagande fysiska förmågor men detta betyder inte att de också har ett minskat behov av social gemenskap med andra människor. Behovet av närliggande träffpunkter för äldre och/eller lokaler för enklare dagverksamhet är därför stort. Den sista hörnspelaren som nämns är delaktighet/meningsfullhet/att känna sig behövd. Äldre har behov av att uppleva tillvaron som meningsfull och att känna sig delaktiga i saker som händer. Författarna poängterar att det naturligtvis är en individuell fråga vad som upplevs som meningsfullt, men diskuterar ändå vikten av att själv kunna klara sina vardagsrutiner och behålla kontrollen över sitt dagliga liv. Att få bibehålla sina intressen och att klara av sina vardagsrutiner (handla, laga mat, besöka vänner) är något som de ser som en gemensam nämnare för äldres välbefinnande (a.a.).

Begreppet livskvalitet

Nordenfelt (1991) diskuterar begreppet livskvalitet och dess filosofiska grunder. Han menar att begreppet livskvalitet är individuellt och subjektivt betingat och att det kan identifieras av och kopplas samman med lycka och individens upplevelser av att få sina behov och önskningar tillfredsställda. Dessa önskningar skall dock vara realistiskt utformade, de skall utgå utifrån individens livssituation och bör således inte gälla att en person går och drömmer om att leva någon annans liv. Nordenfelt varnar också för att man tror sig kunna uppnå lycka genom omedelbar tillfredsställelse av drifter och behov (önskningar) och föreslår istället en mer långsiktig planering och strategi när det gäller måluppfyllelse i livet. Detta kräver dock att man har goda kunskaper om omvärlden och dess krav samt om den egna personligheten, något som kan vara svårt att överblicka. Nordenfelt uppmanar oss att lära känna oss själva, ta reda på vad vi innerst inne vill med våra liv och vad som långsiktigt stämmer med våra egna intressen och mål. Han påpekar också att det kan innebära att man har behov av rådgivning och samtalsstöd då det ibland är resurspersoner i omgivningen som har en överblick av omvärlden, vart vi är på väg och vilka beslut som gagnar oss bäst. Ett råd som han ger till personer med alltför höga ambitioner och vidlyftiga önskningar är att sänka sina krav till en mer realistisk nivå. Detta för att en sådan ständig kombination av otillfredsställda ambitioner och otillfredsställda önskningar ofrånkomligt leder till att de ökar sina chanser att uppleva sig olyckliga (a.a.).

Världshälsoorganisationen (WHO) har definierat begreppet livskvalitet (WHOQOL, 1998) och anger sex kategorier vilka används vid mätning av människors livskvalitet. Dessa kategorier, vilka utgör WHO:s instrument för mätningar av livskvalitet hos människor/bland befolkningsgrupper världen över, är 1) *fysisk hälsa*, 2) *psykisk hälsa*, 3) *grad av oberoende*, 4) *sociala relationer*, 5) *miljöns betydelse* och 6) *andlighet/religion/personlig tro*. Under varje av dessa sex kategorier ingår sedan en rad undergrupper som framkommit då man gjort mätningar av vad människor anger som betydelsefulla faktorer när det gäller livskvalitet. De mest använda och de som främst anges i olika undersökningar om livskvalitet är dock *fysisk hälsa*, *psykisk hälsa*, *sociala relationer* och *miljöns betydelse* (a.a.).

Livskvalitet har blivit ett allt vanligare och viktigare inslag, inte minst inom den medicinska forskningen (Wilhelmsson; Andersson; Waern, Allebeck, 2005) och ofta när man diskuterar begreppet livskvalitet är det hälsa som poängteras. Författarna vill tona ner hälsoperspektivet till förmån för andra kategorier. Dessa framträder när äldre själva ger svar på frågan om vad de anser som viktigt för deras upplevelse av livskvalitet (a.a.).

Undersökningen som stödjer uttalandet genomfördes 1997, i Sverige. De tillfrågade 141 slumpmässigt utvalda personer, som var mellan 67-99 år gamla, om vilka faktorer som spelade in för deras upplevelse av livskvalitet. Personerna fick i studien svara på en öppen fråga som handlade om vad de ansåg som viktigt i deras liv när det gällde begreppet livskvalitet. Svaren varierade en del mellan män och kvinnor men kan ändå sammanfattas i följande åtta kategorier. De äldre angav *att ha sociala relationer, att ha hälsa, att få delta i aktiviteter, att ha en fysisk förmåga, att få leva i sitt eget hem, att ha en egen ekonomi* samt *att ha en personlig tro och egna värderingar* som svar på denna fråga. Författarna menar att upplevelsen av livskvalitet är individuell och starkt beroende av personens fysiska förmåga, personens ålder och om han/hon lider av fysisk sjukdom eller inte när frågan besvaras. De har trots detta kommit till slutsatsen att en rad andra dimensioner än just hälsa har betydelse för de äldres upplevelser av livskvalitet. Det framkommer i resultatet att kategorierna *sociala relationer, fysisk förmåga* och *aktiviteter* spelar lika stor roll för äldres upplevelse av livskvalitet som vad *hälsa* gör. Det är ytterst viktigt menar författarna att vi bär med oss denna kunskap när termen livskvalitet, i olika sammanhang, blir föremål för diskussion (Wilhelmsson et.al. 2005).

Välbefinnande och livskvalitet i relation till *Känslan av sammanhang* och *Coping*

Hagberg (2002) poängterar även han betydelsen av reflektion över det totala livsloppet och kopplar det till termer som välbefinnande och livskvalitet. Han menar också att när det gäller välbefinnande och livshistoria är det av största vikt att koppla individens livsvillkor till det snabba förändringssamhälle han/hon lever i. Livskvalitet och välbefinnande blir i allra högsta grad beroende av individens förmåga att handskas med och/eller klara av förändringar. Denna förmåga är i sin tur kopplad till hur man upplever känslan av ett sammanhang. Han hänvisar till Aaron Antonovsky som i boken *Hälsans mysterium* (1991) diskuterar förutsättningarna för att människan ska uppleva hälsa trots att hon utsätts för stress och yttre påfrestningar av olika slag. Hagberg använder sig av Antonovskys KASAM-begrepp och anger utifrån detta resonemang tre viktiga delkomponenter:

- *Förståelighet*: Vilket innebär att de förändringar som inträffar upplevs som begripliga för individen
- *Hanterbarhet*: Vilket innebär att individen anser sig ha resurser för att bemästra situationen på ett acceptabelt sätt
- *Meningsfullhet*: Vilket innebär att även om den inträffade förändringen/stressorn i sig inte upplevs som meningsfull är det av stor vikt att individen ser problemet som meningsfullt i bemärkelsen värt att engagera sig i.

Hagberg menar att individen har lättare att uppleva livskvalitet och välbefinnande och att tackla de många och återkommande förändringar som uppstår i samband med åldrandet, i hans/hennes ständigt reviderade livshistoria, om han/hon har en känsla av sammanhang (a.a.).

Även Tornstam (2005) tar upp och diskuterar äldre människors livskriser och problem som stressorer. Han menar att individens förmåga att bemästra och anpassa sig till situationen blir avgörande för hur hon/han kan gå vidare efter en livskris. Tornstam talar i detta sammanhang om copingmekanismer som en slags beteendemässiga eller kognitiva reaktioner på stress, vilka syftar till att antingen ändra den påfrestande situationen, hålla stressen under kontroll, förbereda sig på den eller förebygga den. Han tar exempel på personer som tacklar livskriser, åldrande och sjukdomar på ett eller annat sätt. Tornstam hänvisar i detta sammanhang också till Hagberg m.fl. (1991) som gör en indelning i fyra olika grundtyper av coping, *aktiv*, *passiv*, *undvikande* och *emotionell coping*. Tornstam påpekar att det alldeles oavsett denna indelning bör göras en viktig distinktion när det gäller begreppet coping. Det finns *medveten coping* och denna bör inte sammanblandas med övriga omedvetna psykologiska försvarsmekanismer hos människan (Tornstam, 2005).

Aktiviteter för äldre och betydelsen av att delta i dem

Heap (1995) tar upp fördelarna med "Reminiscensterapi" eller som han också kallar dem "minnesgrupper" inom äldreomsorgen. Det kan bidra till ett stärkande av individens känsla av identitet och egenvärde samt bidra till att han/hon lättare kan knyta an det egna jaget. Författaren menar att deltagarna genom dessa samtal med jämnåriga får en ökad möjlighet till förståelse av nutiden i relation till sin uppväxttid. De har ofta en gemensam kultur och historia som inte har framträtt i andra sammanhang men som i minnesgruppen blir tydlig. Viktigt är också att interaktionen har en tendens att öka mellan personerna som deltar, även utanför minnesgruppen. Heap ser detta som en stor vinst och något mycket betydelsefullt, eftersom han anser att isolation och ensamhet är framträdande problem inom äldreområdet. Heap menar att möjligheterna är oändliga när det gäller tänkbara teman och arbetssätt, som exempel på föremål som brukar användas tar han: bilder, tidningsartiklar arbetsredskap, uniformer, kläder, grammofonskivor och att måla sin barndoms träd. Heap poängterar att gruppen ganska fritt kan bestämma upplägget eftersom huvudsyftet med minnesträningen kan uppnås på olika sätt. Huvudsyftet är att de samtalar om och tillsammans minns olika tidsepoker och händelser i livet, vilket i sin tur ger dem en gemensam utgångspunkt för att möta det liv de lever idag (a.a.).

Fernow (1986) diskuterar de äldres situation och vad livsstilen innebär för deras uppfattning om mening och innehåll i livet. Han menar att livsstilen följer människan också på äldre dagar och att den har stor betydelse för hur man betraktar utbudet av aktiviteter som erbjuds. De aktiviteter som finns att tillgå är ofta allmänt inriktade och tar inte hänsyn till den enskilda individen och hans/hennes livsstil. Fernow tar upp en rad olika livsstilar och hur de kan påverka individens upplevelser av meningsfullhet i aktiviteter, han talar om "den oengagerade", "uträttaren", "tillhöraren", och "upplevaren". Fernow ser en risk med allmänt inriktade insatser på aktivitetsområdet eftersom de kan skapa kollisioner mellan deltagarna. De som kommit för att uträtta saker kan lätt irritera sig på andra personer som är mer intresserade av kaffedrickande och social samvaro. Han lyfter vikten av att skapa "nya arenor" och att aktiviteter för äldre personer organiseras och inriktas, så att människor kan delta i och göra det som är meningsfullt för just dem. Att äldre personer ges möjlighet till deltagande i "självalda meningsfullheter" anser Fernow vara ett viktigt strävansmål och satsningen inom äldreomsorgen bör göras i riktning mot det han kallar "en livsstilsanknuten fritidsverksamhet" (a.a.).

Ronström (1997) tar upp och diskuterar hur många av dagens pensionärer som deltar i organiserade aktiviteter. Han gör också en distinktion mellan begreppen fritid och "fri tid". Deltagandet i aktiviteter sker på den tid som tidigare utgjorde deras yrkesverksamma tid, alltså måndag till fredag på dagtid, här även kallat "fri tid". De äldre ägnar sig då åt aktiviteter som t ex. dans, vävning, musik och resor. Författaren menar att aktiviteterna ofta är av den arten att de utgör motsatsen till nyttoarbete, till skillnad från den arbetande befolkningen ägnar sig pensionärer åt sådant som är sinnligt, roligt, emotionellt, och estetiskt, konstaterar han. På den tidigare lediga tiden, fritiden (helger och semestrar) lever de flesta pensionärer som de tidigare gjorde. Vanliga aktiviteter på fritiden är att träffa släkt och vänner, åka till sommarstugan, göra resor eller liknande (a.a.).

Tidemalm (1996) skildrar Mariahissen som en mötesplats för pensionärer och talar om denna som ett stycke svensk socialhistoria och ett exempel på svensk "pensionärskultur". Tidemalm beskriver utbudet på pensionärscentret som rikt och varierat, med många besökare och med en interaktion mellan deltagarna som präglas av trygghet, stabilitet och hemtamhet. Han har försökt urskilja och återger också i rapporten, deltagarnas egna formuleringar om varför de kommer till centret.

Tidemalm urskiljer här fem olika återkommande budskap:

- 1) "Friskvård för kropp och själ": Att vara frisk eller sjuk.
- 2) "Man vill ju inte sitta ensam och ugglas": Ensamhet och samvaro.
- 3) "Man måste få skratta ibland": Glädje och sorg.

4) ”Man måste ju fylla sina dagar”: Att vara aktiv och med i livet eller passiv och utanför.

5) ”Du är still going strong? Jajamen!”: Att hänga med *ändå*.

Tidemalm påpekar att han hört budskapen av alla kategorier av besökare, i samband med alla aktiviteter och i alla lokaler på centret, ofta även i samtal besökare emellan. Besökarna hade också uttryckt att de olika budskapen sinsemellan hänger ihop. De resonerade i termer av att glädje kan kopplas till god hälsa, gemenskap kan kopplas till glädje och att en aktiv livsföring är friskvård osv. (a.a.).

FoU-projektet ”Kultur och meningsfull vardag inom äldreomsorgen” (Anbäcken, 2002) är ett exempel på hur man velat lyfta fram kulturens betydelse inom verksamheter som bedriver äldreomsorg. Syftet med detta projekt var att uppmärksamma den tysta kunskap, om betydelsen av kultur och aktiviteter, som finns hos personal som arbetar inom äldreomsorgen. Vidare ville man ge stimulans till ett fortsatt lärande kring problemområdet och göra en kartläggning av vad kultur är och kan vara. Inom ramen för projektet anordnades diskussionsträffar och seminarier samt utfördes fältarbete. Resultatet visade att kunskapen inom området var stor hos de verksamma, många av deltagarna upplevde också att de genom rapportens tillkomst fick bekräftelse på sitt engagemang och sitt kunnande. Rapporten visade även på hur viktigt det är att se till individen och inte tappa bort det perspektivet för att man är så upptagen med att ordna aktiviteter. Anbäcken ger i rapporten exempel på vad kultur och meningsfulla aktiviteter kan vara, hon påpekar att det är allt från att vattna blommorna, åka till torget, gå och fika, till att sitta och hålla en döende i handen. Exempelen som är hämtade ur rapporten visar på en stor spridning men med en gemensam nämnare, bemötandet går som en röd tråd genom allt (a.a.).

Svensson (2006) har undersökt aktiviteter/mötesplatser på landsbygden och beskriver dessa som en arena för gemenskap, aktiviteter och umgänge bland äldre. Betydelsen av gemenskap och social samvaro är den viktigaste drivkraften för deltagandet även om aktiviteterna också fyller sin funktion, de skärper sinnet, skapar nya upplevelser, upprätthåller förmågor samt bevarar styrka och rörlighet. Aktiviteternas viktigaste funktion är dock troligen att skapa förutsättningar för kontakter mellan människor, att inleda samtal och att bygga nya relationer. Mötesplatserna är en viktig arena för de äldre, de ger deltagarna en möjlighet att komma tillsammans. Att minnas, att förstå händelser, att reflektera över livet, att resonera om saker som tillhör åldrandet samt att se saker ur nya perspektiv. De äldre kan delta i sammankomsterna, (trots sin höga ålder och ibland avtagande fysiska förmågor) på lika villkor och utan att behöva låtsas, imponera på någon eller känna sig mindre värd. Svensson poängterar att mötesplatserna och dessa kollektiva samtal som äger rum där kan ge dessa personer en

ökad livstillfredsställelse och upplevelser av trygghet/harmoni, just genom att de i så hög grad kan vara sig själva. Svensson framhåller även vikten av dessa samtal i en identitetsskapande process, där såväl bevarandet som utvecklingen av den egna identiteten/personligheten ingår. Han påpekar att besökandet av mötesplatserna och deltagandet i aktiviteterna där, är hälsobefrämjande och att det på sikt medför att de äldres behov av stöd och hjälp från såväl anhöriga som från den kommunala äldreomsorgen kan skjutas upp. Svensson menar vidare att mötesplatserna bidrar till att de som organiserar verksamheten och även medarbetarna, själva känner sig behövda och nyttiga. Ett frivilligt engagemang av detta slag kan rentav innebära en ”andra karriär” i livet för dessa personer och uppmärksamheten när de frånsäger sig rollen kan liknas med en pensionering (a.a.).

Aktiviteter inriktade på att tillfredsställa andlighet och existentiella behov

Josephsson (2004) diskuterar mening som kultur. Han menar att kultur är det mönster av värderingar, trosföreställningar, inlärd beteenden och varseblivningar som delas av medlemmar i en grupp eller en sammanslutning av något slag. Värderingarna är gemensamma och förmedlas från person till person och över generationer. Josephsson diskuterar vidare att mening är något som skapas och förvaltas på de platser och i de miljöer vi människor rör oss i samt att detta meningsskapande sker i samspel med andra. Andlighet är ett begrepp som Josephsson återkommer till han menar att det inte är helt lätt att ringa in. Andligheten kan dock ses som den del av människan som går utanför henne själv och hennes egna behov. Att vi delar kultur och andlighet med andra är en självklarhet som inte alltid blir synlig inom gruppens gemenskap, skulle någon som bryter värderingarna komma in framstår dock det gemensamma som tydligt för oss. Att mening och meningsfullhet är viktiga faktorer när det gäller människors liv är nog alla överens om. Författaren menar att det borde vara lika självklart att de ingick som en naturlig del av diskussionen om innehåll i vård- och omsorgssammanhang. Viktiga ingredienser i en diskussion om meningsskapande är återigen, kultur, andlighet, plats och miljö, begrepp som bör finnas med när det gäller planeringen för äldre och deras livsvillkor (Josephsson, 2004).

Trossholmen (2000) har studerat pensionärers livsvillkor i dagens samhälle och haft fokus framförallt på hur kvinnors situation ser ut. Tolv kvinnors berättelser utgör grunden i det empiriska materialet. Författaren vänder sig mot de schabloniserande bilder som ges av dagens äldre, då de framställs i t.ex. media. Där är äldre antingen gamla, sjuka och vårdbehövande eller pigga, köpstarka och i full färd med att förverkliga sina många drömmar. Sanningen är mer komplicerad än så menar Trossholmen och lyfter fram de olika kvinnornas berättelser och livslopp som exempel på detta.

Kvinnornas berättelser om sitt liv och om varför de har valt att ägna sig åt kyrkliga aktiviteter skiljer sig åt, men en gemensam nämnare är att de känner sig behövda och uppskattade i detta sammanhang. En av informanterna uttalar följande: *När man är kyrklig behöver man aldrig oro sig för att det inte ska finnas uppgifter att gå in i.* Vidare diskuterar författaren kvinnornas berättelser utifrån begrepp som ”det goda pensionärlivet” och ”ett aktivt liv”. Författaren återkommer i anslutning till dessa teman till ett slags ställningstagande för det individrelaterade och mot det generaliserande. Trossholmen menar att det är en aktiv, sökande och utforskande grupp kvinnor som har det gemensamt att de lever för att göra något meningsfullt av sin tid som ”icke förvärvsarbete kvinnliga pensionärer” (a.a.).

Anbäcken (2006) anser att det andliga/själsliga behovet alltmer har kommit i skymundan i dagens äldreomsorg. Det satsas kontinuerligt resurser på kompetensutveckling av personal som ska ta hand om de fysiska behoven hos äldre. Man forskar kring och utvecklar vården av de bräckliga/svaga ”äldre-äldre” (ofta med dubbeldiagnoser) och talar om vikten av kontinuitet i hemtjänsten samt betydelsen av ett socialt perspektiv på äldreomsorg. Det saknas dock insikt om betydelsen av att äldre också får sina andliga/själsliga behov tillfredsställda. Personal inom äldreomsorgen ställs inför att hantera mycket svåra saker inte minst i samband med terminalvård. De behöver, förutom intresse och empatisk förmåga också utbildning och kompetenshöjning för att kunna arbeta professionellt. Dessa behov är lika viktiga att tillgodose för individens välbefinnande och för ett värdigt åldrande som övrig omvårdnad och omsorg, de äldre behöver känna att personalen är redo att samtala om existentiella frågor (a.a.).

Utan aktiviteter blir det bara att vänta

Whitaker (2004) beskriver situationen på ett av de stora sjukhemmen i Stockholms län i början av 2000-talet. Hon har i sin studie undersökt hur de äldre upplever att det är att bo på sjukhemmet samt tagit med de anhörigas och personalens perspektiv på det som händer där. I studien framkom att de äldres vardag karaktäriserades av att vänta. Dagarna beskrevs som *långa* och *tråkiga* och de enda avbrotten i denna långa väntan var kaffe, måltider och besök. Andra äldre uttryckte dock att de var tillfreds med att bara få vara, utan krav på att de skulle engagera sig i saker och utföra sysslor av något slag. Whitaker konstaterar att oavsett vilken uppfattning de äldre hade om innehållet i vardagen så fanns en slags gemensam syn på att detta var det normala med att åldras och att invänta döden. Även anhöriga uttryckte ett slags ambivalent acceptans av sjukhemmets rutinmässiga villkor för deras anhöriges sista tid i livet, de hade anpassat sina egna rutiner och besök efter när det var

mest lämpligt att få egen tid med sin närstående utan att det inkräktade på det dagliga omsorgsarbetet. Whitaker menar att det är en komplex situation som inblandade parter deltar i när det gäller vården-/omsorgen av äldre på sjukhem. Författaren diskuterar komplexiteten i att såväl anhöriga som personal ska engagera sig i de äldres välbefinnande samtidigt som de ska förbereda sig på att livet för den gamle ska ta slut och att döden ska infinna sig. Ytterligare en svårighet kan vara att medan de äldre har svårt att få tiden att gå och kan förfoga över hur mycket tid som helst, så har personalen på sjukhemmet istället minimalt med tid (Whitaker, 2004).

Sammanfattning

Den genomgång som gjorts av tidigare forskning visar på vikten av att man inte generaliserar äldre som en homogen grupp, som är på det ena eller andra sättet och som bör behandlas utifrån det (jfr. Fernow, 1986; Ronström, 1997; Anbäcken, 2002; Trossholmen, 2000). Att de har uppnått en hög ålder och har en gemensam historia bakom sig gör inte att deras olikheter försvinner, dessa olikheter kan istället komma att förstärkas och bli mer tydliga för omgivningen (jfr. Samuelsson, 2000). Forskningen visar på vikten av att se till komplexiteten hos människor och att utforma aktiviteter för äldre utifrån deras högst individuella behov, önskemål och tidigare livsstil (jfr. Maddox, 1968 b; Tornstam, 2005). Om detta görs kan aktiviteterna komma att utgöra en viktig del i äldres liv och också påverka upplevelserna av hälsa och livskvalitet i en positiv riktning (jfr. Wånell & Thorslund, 2006).

Mot bakgrund av denna utgångspunkt skulle jag vilja ta reda på om deltagandet i aktiviteterna inom ramen för "Gemenskapsträffen" respektive "Måndagsträffen" innebär att individerna kan vara "sig själva" i gruppen. Vidare finner jag det intressant att undersöka huruvida deltagarna i "Aktivitetsgruppen", när de diskuterar betydelsen av aktiviteter för äldre nämner något om vikten av att ha ett individperspektiv och om de i så fall anser att detta kan påverka betydelsen av att delta i aktiviteterna. En annan intressant aspekt är Langers (2004) tankar om att vi i högre utsträckning bör fokusera på äldres färdigheter, resurser och styrkor (jfr. Langer, 2004). Här finns ett område värt att utforska, det kanske är så att äldre gör stor nytta genom sitt deltagande i aktiviteterna i de båda äldregrupperna. Att deras färdigheter, resurser och styrkor synliggörs och blir till nytta för deltagarna själva, för ledarna och/eller för andra inblandade parter. Vidare fanns hos Whitaker (2004) en fundering om att personalen på sjukhemmet hade minimalt med tid för att ge omsorg om de äldre som bodde där. Detta i kontrast till att de boende själva hade svårt att få tiden att gå och istället upplevde tiden som en lång väntan (jfr. Whitaker, 2004). Detta är ytterligare en intressant fråga att ta med till den empiriska delen, vad säger deltagarna och ledarna i de båda äldregrupperna samt

deltagarna i "Aktivitetsgruppen" om tidsperspektivet när det gäller aktiviteter för äldre. Är detta en fråga som de inblandade parterna överhuvudtaget tar upp och berör?

5. Metod och genomförande

Kvalitativ ansats

Denna uppsats har en kvalitativ ansats och metoden för insamlande av empiriskt material är deltagande observationer, fältstudier/fältanteckningar, intervjuer och fokusgruppsintervjuer. Kvale (1997) menar att den kvalitativa forskningens kärna ryms i ordet *kvalitet*. Det syftar på arten, på beskaffenheten av något och forskaren är mindre intresserad av *kvantitet* hur stort, hur långt eller hur mycket (mängden av något). Den dikotomisering som finns/har funnits mellan kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder är dock onödig om man ser till det undersökta objektets natur menar Kvale. Han själv beskriver den kvalitativa forskningsmetoden som överlägsen när det gäller att få kunskap om den sociala världen (a.a.). Kvale hänvisar här till Bernstein (1991) som förespråkar en hermeneutisk tradition med ett dialogiskt sanningsbegrepp, den sanna kunskapen söks i argumentationen från dem som deltar i diskursen och språket är budbäraren. Språket är, enligt denna utgångspunkt, varken *objektivt* och *universellt* eller *subjektivt* och *individuellt* utan istället *intersubjektivt* (a.a.; Bernstein, 1991).

Urval och bortfall

När jag hade bestämt mig för att inrikta mitt uppsatsarbete på aktiviteter för äldre tog jag kontakt med en person som arbetade som chef för ett stort äldreboende i x-stad. Hon rekommenderade mig att vända mig till det äldreboende där jag senare kom att genomföra min studie, anledningen var att det där fanns en dagverksamhet för äldre. Jag tillskrev sedan chefen på äldreboendet, (se bilaga 1) om tillstånd att utföra undersökningen. Hon ställde sig positiv till detta och en kontakt togs med personalen på dagverksamheten. När jag berättade om min önskan att genomföra en deltagande observation av en aktivitet för äldre, var det en av aktivitetsledarna som rekommenderade mig att kontakta ledaren för "Gemenskapsträffen". Ledaren hälsade mig välkommen att ställa en förfrågan direkt till någon av grupperna (som då var tre till antalet på just detta äldreboende). Av praktiska skäl valdes "Gemenskapsträffen" och då gruppen fick frågan ställde de sig till mitt förfogande. De visade sig vara mycket positiva till att medverka i studien och en deltagande observation kunde genomföras under en av "Gemenskapsträffens" sammankomster. Intervjuerna genomfördes sedan med ledaren för och fyra av deltagarna i "Gemenskapsträffen". Två av dessa intervjuer har jag dock inte använt mig av, detta p.g.a. att de endast kom att handla om dessa båda deltagares ångest över beskedet om

en förestående förflyttning. Detta beroende av att det just då pågick en omstrukturering inom kommunens äldreboenden. Min empiriska undersökning av "Gemenskapsträffen" består totalt sett av en deltagande observation med kompletterande fältanteckningar samt två intervjuer med deltagare och en intervju med ledaren för gruppen (allt genomfördes under 2003).

När det sedan gäller valet av Baptistkyrkan kom det sig av att jag har en anhörig som är engagerad i kyrkan och att hon visste att man hade någon form av äldreträffar inom kyrkans regi. Jag kontaktade ledaren för dessa äldreträffar som sedan visade sig vara "Måndagsträffen" och ställde såväl skriftlig som muntlig förfrågan till henne (se bilaga 2). Ledaren var mycket positiv men valde att låta gruppens deltagare svara för sig själva. Jag gjorde mitt första besök i gruppen och lät dem ta ställning till detta, för att sedan när de hade gjort det bestämma tid för en deltagande observation av gruppens aktiviteter. Denna deltagande observation genomfördes under en av gruppens sammankomster och då ställdes även frågan till deltagarna om att medverka i en intervju. Två anmälde spontant sitt intresse och jag genomförde även en intervju med ledaren, inget bortfall förekom. Vidare togs en ny kontakt med ledaren för "Måndagsträffen" under hösten 2006. Jag gjorde då ett antal besök i gruppen samt genomförde ytterligare en deltagande observation och en intervju med en av deltagarna. Även denna gång anmälde kvinnan ifråga spontant sitt intresse, inte heller under denna period förekom något bortfall. Min empiriska undersökning av "Måndagsträffen" består totalt sett av två deltagande observationer, (2003, 2006) fältanteckningar förda under träffarna (2003, 2006 och 2007), intervjuer med två av deltagarna och ledaren (2003) samt en intervju med en deltagare (2006).

Valet att kontakta aktivitetsgruppen inom kommunen i x-stad kom sig av att jag hade hört att man hade någon form av träffar där äldres behov av aktiviteter diskuterades. Då jag hade tänkt på möjligheten att få med ytterligare ett perspektiv på betydelsen av aktiviteter hörde jag mig för om saken och fick fram ett namn på en av de enhetschefer som själv var/är med i gruppen. Vi hade sedan kontakt via mail och jag fick av henne ett datum, tid och plats för gruppens första träff efter sommaruppehållet. Jag gjorde ett besök i gruppen där jag presenterade mig själv och lite kort om min studie samt också syftet med att nu få personalens syn på betydelsen av aktiviteter för äldre. Jag ställde också frågan till gruppen (på totalt 18 personer) som samlats till träffen, om intresset av att medverka i fokusgruppsintervjuer.

Två personer reagerade spontant och sade högt i rummet att de absolut inte ville medverka, medan övriga uttryckte sig mera positivt om saken. En lista gick runt och de fick på den anmäla sitt intresse för att medverka, samtidigt som datum för tre olika fokusgrupper sattes upp. På listan hade sen totalt

15 personer anmält sitt intresse för att delta (vilket innebär att det var ytterligare en person inte skrev upp sig). Jag delade även ut en skriftlig information (se bilaga 5) om syftet med och tillvägagångssättet vid fokusgruppsintervjuer. När jag gick ifrån träffen hade lokal och tider bokats för tre fokusgruppsintervjuer med fem deltagare inbokade på varje av dessa tillfällen. Därefter genomfördes intervjuerna och samtliga utom en deltagare (som anmälde sig sjuk) kom för att diskutera betydelsen av aktiviteter för äldre. Det blev således två samtalsgrupper med fem deltagare i vardera och en med fyra, (totalt 14 personer). Min empiriska undersökning av ”Aktivitetsgruppen” består av dessa tre fokusgruppsintervjuer genomförda under 2007.

Deltagande observationer

Henriksson och Månsson (1996) skriver i boken *Kvalitativa studier i teori och praktik*, om tillvägagångssättet vid deltagande observationer. De anser att ett av målen med deltagande observation är att inifrån, dvs genom att på olika sätt delta i gruppens inre liv, upptäcka och avtäckade normer, värderingar, tolknings- och kommunikationsmönster som är typiska och som genomsyrar eller styr tillvaron för medlemmarna. Syftet är att försöka se verkligheten som de sociala aktörerna själva ser den, Det är också gruppen själv som till stora delar avgör vilken typ av involvering från observatörens sida som överhuvudtaget är möjlig (a.a.). Deltagande observationer används när syftet med forskningen är att dela vardagliga erfarenheter med undersökningsobjekten (Bell, 1993).

Syftet med deltagande observationer är att man som forskare ska kunna erhålla en djupare förståelse av ett fenomen/en företeelse än vad som annars är möjligt. Metoden används för att studera beteenden, kommunikation och företeelser i mindre eller större grupper under en kortare eller längre tid. Det är i denna metod viktigt att återge händelseförloppet så naturtroget som möjligt, vad människor säger gör och tror skall tala för sig själv (Bell, 1993). Observationerna ska äga rum i den miljö där de normalt har sitt händelseförlopp och för att få en bra kontakt skall man som forskare vara ödmjuk, genom att visa respekt för deltagarnas rutiner och det som händer i rummet (a.a., Merriam, 1994).

Under våren 2003 genomfördes deltagande observationer i ”Gemenskapsträffen” respektive ”Måndagsträffen”, därefter genomfördes ytterligare en observation i ”Måndagsträffen” under hösten 2006. Jag var vid tillfället för dessa observationer på plats en stund före utsatt tid när träffarna skulle starta för att så mycket som möjligt ”smälta in” i miljön, detta trots att jag använde mig av en bandspelare. De respektive ledarna presenterade mig kort för gruppen när deltagarna anlände och jag fick sedan själv ordet för att förtydliga syftet med min närvaro. Ingen gruppdeltagare tycktes störd av

vare sig min närvaro eller av bandspelaren som stod på ett bord i rummet, tvärtom mottogs jag med stor värme och vänlighet i de båda grupperna. Därefter intog jag i så stor utsträckning som möjligt rollen som observatör i rummet, det var endast under kaffestunden som deltagarna ställde frågor direkt till mig och som jag också småpratade med några av deltagarna.

Bryman (2004) diskuterar i boken *Samhällsvetenskapliga metoder* de olika roller man kan inta som forskare/observatör. Han hänvisar till Golds (1958) klassifikation och menar att skalan spänner från att man är "fullständig observatör", och då med en ordentlig portion av distans till det som utspelar sig. Till att man är "fullständig deltagare" med stort engagemang i det som händer i rummet. Däremellan finns också de båda begreppen "observatör som deltagare" och "deltagare som observatör" (a.a.). Under de första observationstillfällena som gjordes 2003 vill jag nog säga att jag var mera av "observatör som deltagare", alltså inte med fullständig distans till det som hände men ändå med en övervikt åt att jag var ett främmande element i den annars så invanda miljön för deltagarna. Det omvända förhållandet rådde dock under hösten 2006, när jag genomförde den andra observationen av "Måndagsträffens" sammankomst. Detta berodde nog också på att jag då hade besökt gruppen vid ett antal tillfällen före jag gjorde min observation, där blev jag nog mera av en "deltagare som observatör" (a.a., Bryman, 2004).

Intervjuer

Jag har genomfört halvstrukturerade intervjuer (Kvale, 1997) med såväl ledare för som deltagare i, de båda gruppkonstellationerna "Gemenskapsträffen" och "Måndagsträffen". Vid halvstrukturerade intervjuer finns en rad teman förutbestämda, man kan även ha förslag på frågor och eventuellt en intervjuguide att utgå ifrån, något som jag har valt att använda mig av (se bilaga 3, 4). Möjligheten att förändra är dock stor med denna metod, förändringen kan gälla frågornas ordningsföljd eller hur de är utformade och syftet med metoden är att skapa en öppenhet mellan intervjuare och respondent. Tillvägagångssättet ger ett "djup" snarare än en "bredd" i informationen från den intervjuade (Carlsson, 1984). En intervju syftar till att förmedla kunskap, upplevelser, erfarenheter, åsikter, attityder, värderingar och annat från en intervjupersons sida till en åskådare med intervjuaren som mellanled (Krag; Jacobsen, 1993). Att på detta sätt återge intervjupersonernas bild av verkligheten har också varit min strävan såväl vid intervjuer med ledare för aktiviteterna som med deltagare i dem. Målet för intervjuer är inte att komma fram till entydiga kvantifierbara uppfattningar om teman som ställs i fokus. Det viktiga är istället att så exakt som möjligt få en bild av vad den intervjuade vill förmedla, Olsson och Sörensen (2001) pekar på tre viktiga aspekter vid intervju som metod:

- intervjupersonen bör tillåtas känna sig viktig och få tala till punkt

- upplysningarna som intervjupersonen lämnar måste vara pålitliga och inte påverkade av ovidkommande faktorer
- intervjun ska ge den information som intervjuaren är ute efter d v s svaren måste ha giltighet (a.a.).

Vid genomförandet av intervjuerna har jag också använt mig av en bandspelare, dels för att vara säker på att få med allt som respondenten säger och dels för att sedan i lugn och ro kunna bearbeta materialet (Ejvegård, 2003). Under våren 2003 genomfördes intervjuerna med ledarna för ”Gemenskapsträffen” och ”Måndagsträffen” samt med två av deltagarna i respektive gruppaktivitet, under hösten 2006 har ytterligare en deltagare i ”Måndagsträffen” intervjuats. Denna person hade tidigare inte deltagit i någon intervju men däremot funnits med i gruppens sammansättning under 2003, hon kom självmant fram till mig och frågade om jag inte skulle intervjua henne.

Fältstudier/fältanteckningar

Kvale (1997) menar att man som forskare kan erhålla mera välgrundade och djupare kunskaper om människor och deras beteende - genom deltagande observationer och fältstudier (fältforskning) än genom att intervjua dem om vad som händer ute i deras ursprungliga miljö. Jag har valt att göra fältanteckningar som ett komplement till mina deltagande observationer. Dessa anteckningar har förts under samtliga träffar i äldregrupperna, vilka ägde rum under 2003 och 2006 samt under våren 2007, för att sedan analyseras och bearbetas. Min avsikt har delvis varit att komplettera det som dokumenterats via bandinspelningarna (t.ex. händelser som inte kan urskiljas där) men också för att jag under en del av träffarna med ”Måndagsträffen” under hösten 2006, var i avsaknad av bandspelare. Skälet till detta var att jag först ville återstifta bekantskap med gruppen och presentera både mig själv och min idé för dem innan jag kom med tekniska hjälpmedel för att spela in det de säger på träffarna”. Det hela ledde till att jag sedan även under våren 2007 förde anteckningar över vad som hände vid de tillfällen när jag var närvarande i gruppen.

Fokusgruppsintervjuer

Wibeck (2000) har arbetat med att utveckla användningen av fokusgrupper som intervjumetod inom det kvalitativa forskningsområdet. Wibeck menar att fokusgruppsintervjuer innebär att man med en grupp samtalar om ett av forskaren angivet ämne under ett visst tillfälle. Målet med fokusgrupper är att deltagarna relativt fritt ska kunna diskutera med varandra. Detta sker utan att intervjuaren, som i dessa sammanhang ofta benämns ”samtalsledare” eller ”moderator”, intar rollen som traditionell intervjuare. Syftet med att använda fokusgrupper är att undersöka människors åsikter, föreställningar

och attityder, genom detta kan man se vilka gemensamma tankesätt som kan ligga till grund för föreställningarna. I forskningssammanhang används med fördel fokusgrupper i storleksordningen 4-6 deltagare. Anledningen till att man undviker färre än fyra deltagare, är att det i en grupp om tre personer lätt kan uppstå en medlarfunktion mellan de olika parterna och att det i en större grupp kan bildas subgrupper (a.a.).

Wibeck, liksom Morgan (1996) väljer att skilja på strukturerade och ostrukturerade fokusgruppsintervjuer. De menar att en ostrukturerad fokusgruppsintervju innebär att diskussionen mellan gruppdeltagarna kan fortgå utan någon inblandning från forskaren/samtalsledaren. Forskaren har inga specifika frågor som ska besvaras utan lyssnar istället till de aspekter som kommer upp i diskussionen. På detta sätt kan medlemmarna fritt diskutera och ta fram sina upplevelser/åsikter om ett visst ämne. Forskaren går in i samtalet endast om behovet uppstår, detta kan bli aktuellt om de inte håller sig till det tänkta ämnet eller om samtalet avstannar och det blir helt tyst. En av fördelarna med att genomföra ostrukturerade fokusgruppsintervjuer är att medlemmarna inte riskerar att påverkas av forskarens förutfattade mening om ett visst fenomen. Deltagarnas åsikter och intressen är det som är i fokus och som sedan kan och skall analyseras eftersom forskarens inblandning är låg (a.a., Wibeck, 2000). Det som också gör fokusgrupper till en lämplig forskningsmetod för att få fram människors uppfattningar om ett ämne är att en s.k. synergieffekt kan uppstå. Forskaren kan genom deltagarnas diskussion, där de både ställer följdfrågor till och förklarar sig för varandra, få fram mer än genom att genomföra ett antal separata intervjuer med deltagarna (Morgan, 1996).

Kleiber (2004) delar Morgans tankar om dessa synergieffekter och påpekar vidare att konsensus aldrig är målet för fokusgrupper, tvärtom är det både naturligt och viktigt att deltagarnas olika åsikter och uppfattningar om ett ämne får komma fram. En nackdel med att använda sig av ostrukturerade fokusgruppsintervjuer är dock att det kan innebära att diskussionerna blir oorganiserade. Detta i sin tur medför att materialet blir både omfattande och svåranalyserat (Morgan, 1996, Wibeck, 2000, Kleiber, 2004).

Jag genomförde tre fokusgruppsintervjuer med 4-5 deltagare i varje fokusgrupp. Två av träffarna ägde rum ute på ett äldreboende, i en lokal som vanligen disponerades av dagverksamheten och den tredje genomfördes i hemtjänstens lokaler.

Jag kom i god tid för att installera mig och min bandspelare samt att hälsa deltagarna välkomna till gruppdiskussionen. Stämningen var ganska avspänd vid samtliga tillfällen, dock var det varje gång någon av deltagarna som kommenterade hur obehagligt det var att höra sig själv inspelad på band.

Detta utmynnade i att jag redogjorde för hur avlyssningen skulle ske (i min ensamhet hemma på kammaren) och att banden sedan efter avslutande av uppsatsarbetet skulle förstöras, vilket var något som avdramatiserade det hela. Vid ett av tillfällena krockade gruppens diskussion med förberedelser för ett personalmöte och det blev lite slamrigt med porslin när andra personer bar kaffekoppar och dukade vagnar för att ta med in till mötet. Deltagarna verkade inte störas särskilt mycket av detta men det blev lite problematiskt vid den senare avlyssningen av bandet.

Triangulering

Denzin (1970) talar om fyra olika typer av triangulering som kan användas i syfte att höja validiteten i forskningen. Han beskriver forskartriangulering, datatriangulering, teoretisk triangulering och metodtriangulering. Han påpekar att man inom de flesta typer av sociologisk forskning, skulle vinna på att göra någon av dessa för att säkerställa det framkomna resultatet. Datatriangulering innebär rent praktiskt att man samlar in data från olika personer (källor) eller från samma personer men i olika situationer och metodtriangulering att man använder sig av olika metoder för insamlandet av empiriskt material (a.a.). Jag har i denna studie gjort en datatriangulering dvs. samlat in data från de tre olika grupperna, "Gemenskapsträffen", "Måndagsträffen" (vid flera olika tillfällen) samt i de genomförda fokusgruppsintervjuerna med personal som arbetar med att anordna aktiviteter för de äldre. Vidare har jag gjort en metodtriangulering när jag nu har genomfört deltagande observationer, intervjuer, gjort fältanteckningar och samlat personalen för dessa fokusgruppsintervjuer. Syftet med dessa trianguleringar har varit att säkerställa det framkomna resultatet för att på så sätt höja validiteten och reliabiliteten i min forskning.

Transkribering och analys av resultat

I utskriften struktureras ett samtal, t.ex. ett intervjusamtal, så att det blir tillgängligt för en analys Kvale (1997). Kvale menar också att det kan skifta avsevärt hur mycket som skrivs ut och i vilken form det skrivs, detta beroende på materialets natur och själva syftet med undersökningen. Mitt syfte med att genomföra bandinspelningar av deltagande observationer och intervjuer samt även fokusgruppsintervjuerna var att säkerställa att jag skulle få med allt det som sagts för att sedan i lugn och ro kunna gå igenom materialet. Mina fältanteckningar har jag från början fört i ett anteckningsblock på plats men sedan skrivit ut på datorn hemma. Detta medförde att jag har haft tillgång även till dem vid utskrift för bearbetning och analys. Jag valde att transkribera mina inspelningar ordagrant, i talspråksform, med de ostrukturerade inlägg som kan förekomma när människor samtalar (i intervjuerna) och/eller för en diskussion om något (i observationer och fokusgruppsintervjuer). Ett omfattande empiriskt material blev utfallet av detta (se tabeller på sid.

41) och ett omfattande arbete har också skett med att få till stånd en noggrann och systematisk analys av materialet.

I analysen av mitt material har jag använt mig av och utgått ifrån Kvales, (1997) *meningskoncentrering* som kortfattat innebär att man koncentrerar en större mängd text till en mindre. Vidare har jag gjort en *meningskategorisering*, där innehållet i texten ordnas i olika kategorier samt till slut också konstaterat att det blev någon slags sammanblandning av dessa båda metoder. Kvale talar om *att skapa mening - ad hoc*, vilket beskrivs som ett eklektiskt förhållningssätt och tillvägagångssätt hos forskaren (a.a.). Författaren talar om att forskaren kan använda ett vardagsförnuft i sin tolkning av resultatet. Min strategi blev att använda mig av olika färger som fick markera kategorierna som framstod i texten. Jag målade över deltagarnas uttalanden med överstykningspennor (i olika färger) och varje kategori fick således en egen färg. De olika textavsnitten som handlade om de kategorier/teman som jag från början hade sett skymta fram i materialet (en del redan vid utskriften från bandupptagningarna) sammanfördes sedan i sina respektive ”färghögar” och skrevs på nytt in i datorn under de olika resultatredovisningarna. Jag har valt att presentera en del avsnitt med utförliga beskrivningar av det som sagts mellan deltagarna och/eller med hela eller delar av olika citat. Syftet med detta är helt enkelt att jag vill ge läsaren själv en möjlighet att bedöma mina slutsatser.

Trovärdighet

Att validera är att kontrollera och ifrågasätta sitt eget resultat (Kvale, 1997). Forskaren ska enligt Kvale anlägga en kritisk syn och ett ifrågasättande på analysen av sina resultat. Kvale menar att man som forskare alltid måste kontrollera och ifrågasätta om man har gjort en rimlig tolkning av det som framkommit. Detta för att motverka att selektiva urval och snedvridna tolkningar görs. Jag har i detta analysarbete strävat efter att förhålla mig kritiskt till analysen av resultatet och rent konkret innebar det att vissa uttalanden och diskussionsavsnitt ”flyttades” mellan de olika kategorierna för att sedan slutligen ”landa” i någon av dem igen. Dels hade jag nytta av att jag hade transkriberat allt som sades i intervjuer, deltagande observationer och fokusgruppsintervjuer och dels bidrog det till att mina tolkningar blev lätta att kontrollera och verifiera i materialet. Det blev dock ibland ändå nödvändigt att lyssna igenom bandet för att höra hur kommentarerna föll mellan deltagarna i gruppen (t.ex. i fokusgruppsintervjuerna). Detta för att få en så rimlig placering som möjligt av deras olika uttalanden - inom varje kategori. Jag har trots denna strävan också valt att bitvis presentera

resultatet utförligt för att läsaren själv ska kunna både *ifrågasätta* och *kontrollera* delar av mitt material samt mina slutsatser beträffande detta.

Kvale (1997) tar dock upp frågan om forskarens/intervjupersonens reliabilitet. Han åsyftar då att man som forskare ska sträva efter att ställa neutrala frågor. Kvale menar att motsatsen d.v.s. ledande frågor, kan inverka på svaren som ges av informanterna, vilket i sin tur kan påverka resultatet i en viss inriktning. Såvida inte dessa ledande frågor är planerade och ingår i en medveten strategi från forskarens sida (a.a.). Då jag intervjuade personerna inom de båda äldregrupperna använde jag mig av intervjuguiden och prickade av vilka områden som hade berörts i intervjun, detta för att undvika att ledande frågor ställdes. När det gäller fokusgrupsintervjuerna så hade deltagarna fått ett övergripande ämne för diskussionen, *betydelsen av aktiviteter för äldre*. Sedan valde jag att ställa öppna följdfrågor som *hur menar ni nu?* och *vad tänker du när du säger så?* samt *kan du utveckla din tanke lite?* osv. Inga direkta frågor ställdes i övrigt och gruppen hade därmed en frihet att lyfta fram det de ansåg som viktigt och värt att diskutera utifrån det givna ämnesområdet. Vid de deltagande observationerna hade jag bandspelaren på och spelade in allt samtidigt som jag förde anteckningar om vad som hände. Detta borde innebära att det som sades och gjordes inte påverkades i någon högre utsträckning av min närvaro i rummet.

Etiska ställningstaganden

Jag har i denna undersökning följt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2008). Dessa regler innehåller fyra huvudprinciper, *information*, *samtycke*, *konfidentialitet* och *nyttjande*. När jag påbörjade uppsatsen (2003) hade jag endast HSR:s (1996) kompendium att utgå ifrån. Jag har dock uppdaterat mig om vad som nu gäller genom att gå in och söka på vetenskapsrådets CODEX för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, där reglerna finns presenterade (vr.se).

När det gäller *information-* och *samtyckeskraven* tog jag dels kontakt med ansvarig ledare i en skriftlig förfrågan, där jag informerade om syftet med studien (se bilaga 1, 2). Vidare informerades ledare och deltagare muntligt vid den deltagande observationen (vilket var den första träffen med gruppen) där jag också presenterade mig själv och redogjorde för syftet. Min uppfattning är att deltagarna efter detta hade helt klart för sig både vem jag var, vad jag gjorde där samt att det var frivilligt att delta. Därefter tillfrågades informanterna muntligt av mig om att medverka vid en intervju vid ett senare tillfälle. Personerna anmälde spontant sitt intresse för detta och tider bokades, så även med ledarna för aktiviteterna. Min förhoppning är att de personer som deltog i studien var

helt och hållet införstådda med att de hade en valmöjlighet när det gällde att delta eller inte. Beträffande deltagande i fokusgruppsintervjuerna anser jag att deltagarna fått *information* om studien och kunnat ge sitt *samtycke* till att delta eller ej. Personerna som spontant uttryckte en ovilja att ingå i studien kan ses som ett tecken på detta och ytterligare valfrihet öppnade sig ju genom att de helt enkelt hade kunnat utebli från den bokade tiden för intervjun.

I brevet till ansvariga ledare informerade jag om *konfidentialitet* vid medverkan i undersökningen. De personer som deltar i studien kommer att förbli anonyma eftersom varken namn eller födelsedata framgår av resultatet. Deltagande observationer och intervjuer finns sparade på band så länge som behovet kvarstår och skall efter avslutat uppsatsarbete förstöras. Personernas identitetsuppgifter framgår dock inte av dessa inspelningar, varför kravet på deltagarnas rättighet att förbli anonyma anses vara uppfyllt även där. När det gäller verksamheten inom kommunen har jag valt att avidentifiera vilket äldreboende som varit inblandat i undersökningen, detsamma gäller vilken stad som är den aktuella. Det framgår dock i texten att det är inom Baptistkyrkan som den aktuella ”Måndagsträffen” har sin hemvist. Detta beroende på att ledare och deltagare framfört önskemål om att inte bli avidentifierade. Deltagarna hade av ideologiska skäl denna önskan och jag har valt att hörsamma deras önskemål. I min information (både skriftlig och muntlig) till deltagarna i fokusgruppsintervjuerna var jag också noga med att framhålla att de skulle få förbli anonyma i presentationen av undersökningen. Det har heller inte varit aktuellt med annat *nyttjande* än det som ursprungligen beskrivits vid förfrågan om tillstånd att utföra studien samtliga bandupptagningar kommer att förstöras efter avslutat uppsatsarbete (a.a.).

6. Metoddiskussion

Kvalitativ ansats

När det gäller valet att skriva denna uppsats med kvalitativ ansats, var det lätt att fatta eftersom fokus ligger på *kvalitet* snarare än *kvantitet* (jfr. Kvale, 1997). Syftet att ta reda på vad som händer under träffarna samt vad ledarna för och deltagarna i aktiviteterna säger om betydelsen av att delta, gör att forskningen inriktas på arten och beskaffenheten av det undersökta. Detta gäller även i fokusgruppsintervjuerna med deltagarna i ”Aktivitetsgruppen”, där syftet har varit att återge hur de ser på betydelsen av aktiviteter för äldre. Det har inte handlat om att räkna antalet gånger som något sägs utan att istället sammanfatta och återge innebörden i det deltagarna faktiskt lyfter fram.

Urval och bortfall

Urvalet av ”Gemenskapsträffen” var till viss del slumpmässigt eftersom valet av undersökningsgrupp lika gärna hade kunnat falla på en av ledarens andra samtalsgrupper. Däremot när det gäller ”Måndagsträffen” skedde urvalet utifrån praktiska skäl, genom den informella kännedom jag hade om gruppens existens. Syftet med undersökningen är inte att uppnå ett generaliserbart resultat och av den anledningen känns urvalet av undersökningsgrupper som tillfredsställande. Vidare beträffande urvalet att intervjua ledarna för grupperna så ingick det i min ursprungliga forskningsplan och detta påverkades inte av något bortfall. När det gäller urvalet av intervjupersoner så ställdes frågan öppet till de båda grupperna och två personer ur varje grupp anmälde sitt intresse för att delta. Det uppstod dock ett bortfall av två intervjuer med deltagare i ”Gemenskapsträffen” och dessa ersattes med två andra, vilket kan ha påverkat det slutliga resultatet. När det gäller beslutet att rikta uppmärksamheten mot ”Aktivitetsgruppen” kan det så här i efterhand te sig lite märkligt. Deras intresse för och engagemang i anordnandet av aktiviteter för äldre gör att det de säger inte kan anses som representativt för vad personal inom äldreomsorgen anser om betydelsen av aktiviteter. Detta är något som påverkar resultatet och som borde ha undvikits genom att ett slumpmässigt urval istället hade gjorts. När det gäller bortfallet i fokusgruppsintervjuerna, bestod detta av tre personer, två som öppet deklarerade att de inte ville delta, en som valde att inte skriva upp sig på listan och en som var sjuk vid tillfället för intervjun.

Deltagande observationer

Syftet med deltagande observationer är att se verkligheten såsom de sociala aktörerna själva ser den (jfr. Henriksson; Månsson, 1996) och att dela vardagliga erfarenheter med undersökningsobjekten (jfr. Bell, 1993). Jag anser att jag har kunnat observera deltagarna i ”Gemenskapsträffens” interaktion och kommunikationssätt, men tycker ändå att ytterligare underlag hade varit av godo. Resultatet från ”Måndagsträffen” känns mera tillförlitligt när det gäller detta, där genomfördes två deltagande observationer (2003 och 2006). När det gäller tillvägagångssättet för de deltagande observationer som har genomförts är jag dock nöjd. Jag har varit på plats i god tid och försökt att smälta in i miljön, min uppfattning är att jag lyckades relativt väl. Vid kaffestunderna visade deltagarna intresse för min närvaro och ställde en del frågor om min närvaro, i övrigt intog jag i så stor utsträckning som möjligt rollen som observatör i rummet. Deltagarna verkade inte särskilt påverkade av min närvaro och när det gäller den sista observationen (2006) i ”Måndagsträffen”, var de definitivt mer vana vid att jag befann mig i lokalen tillsammans med dem under träffarna. Här kan jag se att min roll som ”observatör som deltagare” övergick till ”deltagare som observatör” (jfr. Bryman, 2004). Jag anser att samtliga deltagande observationer har genomförts med respekt för

deltagarnas rutiner, för det som händer i rummet och med en ödmjuk inställning (jfr. Merriam, 1994). Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material finns på sid. 41.

Intervjuer

Valet att använda intervjuguider (se bilaga 3, 4) för genomförandet av dessa halvstrukturerade intervjuer (jfr. Kvale, 1997) känns bra och detta gäller samtliga intervjuer. Guiden gjorde att jag lättare kunde få med det som var tänkt utan att hålla mig till en given ordning, med exakt formulerade frågor. Jag kunde istället täcka av en del givna teman och frågeområden samtidigt som jag följde deltagarnas svar och berättelser genom att ställa följdfrågor till dem. Det gav en öppenhet (jfr. Kvale, 1997) och ett djup snarare än en bredd i informationen (jfr. Carlsson, 1984). Jag anser att jag fick en ökad kunskap om och förståelse för informanternas uppfattningar (jfr. Krag; Jacobsen, 1993) om betydelsen av aktiviteter för äldre. Målet var att återge dessa personers bild av verkligheten och jag har använt mig av tre viktiga utgångspunkter för intervjuerna (jfr. Olsson; Sörensen, 2001) 1) den intervjuade ska känna sig betydelsefull i intervjusituationen och få tala till punkt, 2) upplysningarna som lämnas ska vara pålitliga och opåverkade av ovidkommande faktorer 3) svaren skall ha en giltighet och ge den information som efterfrågas. Min uppfattning är att de intervjuade kände sig betydelsefulla och att de fick tala till punkt. När det gäller de båda intervjuerna som plockades bort var de påverkade av ovidkommande faktorer (flytten) och gav heller inte svar som var giltiga, detta stärker mig i mitt beslut att avstå från att använda dem. Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material finns på sid. 41.

Fokusgruppsintervjuer

Fokusgruppsintervjuer kan göra att deltagarna har möjlighet att föra fram sina innersta åsikter (jfr. Wibeck, 2000) och deltagarna verkade överlag vara väldigt engagerade i diskussionen om betydelsen av aktiviteter för äldre. Helt klart är att de var berörda av den och att de villigt framförde sina åsikter, valet jag gjorde var att endast ställa utforskande och öppna följdfrågor vilket bör ha gett dem ytterligare frihet i diskussionen. Denna typ av ostrukturerade fokusgrupper kan fortgå utan någon direkt inblandning av samtalsledaren eftersom syftet är att deltagarnas åsikter och uppfattningar kommer fram (jfr. Morgan, 1996). Deltagarna diskuterade livligt och min uppfattning är att de s.k. synergieffekter (jfr. Kleiber, 2004; Morgan, 1996) där deltagarna ställer frågor till och förklarar sig för varandra blev tydliga. De var i stort sett självgående i diskussionen om aktiviteter för äldre och det var uppenbart att deltagarna hade liknande uppfattningar om betydelsen av aktiviteter för äldre.

När det gäller antalet deltagare i fokusgrupperna har jag följt den rekommendation på 4-6 deltagare (jfr. Wibeck, 2000) som getts beträffande detta. Mina fokusgrupper bestod av två tillfällen med fem deltagare i varje grupp samt en med fyra deltagare i gruppen. Vid tidpunkten för dessa träffar fanns jag i lokalerna en stund innan utsatt tid och kunde också installera bandspelaren i förväg. Detta hade nog en viss betydelse eftersom den verkade utgöra ett ”störande moment” för några av deltagarna i grupperna. De påpekade att det inte var kul att höra sig själv på band och jag uppfattade att de spände sig under de första minuterna, men att de sedan glömde bort att bandspelaren faktiskt var på. Diskussionerna har därefter löpt avspänt och relativt fritt i samtliga grupper. Deltagarnas röster har varit lätta att urskilja från banden, utom i ett fall där man började duka för ett möte. Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material finns på sid. 41.

Fältstudier/fältanteckningar

Mina fältstudier/fältanteckningar består av 23,5 dataskrivna sidor (se tabell på sid. 41) och handlar om det som hände på träffarna i ”Måndagsträffen” och i ”Gemenskapsträffen”. Syftet med att skriva fältanteckningar är att det ger välgrundade och djupare kunskaper om människor och deras beteenden (jfr. Kvale, 1997). Jag anser att detta syfte är uppnått och att mina fältanteckningar har berikat bandupptagningarna av deltagande observationer och intervjuer. Mitt syfte var att fånga upp sådant som inte hörs på bandinspelningen, att göra egna små noteringar om deltagarnas ansiktsuttryck, mimik, kroppshållning osv. (a.a.). Jag vill dock påpeka att detta material endast utgör ett komplement till analysen av den övriga kommunikationen mellan deltagarna. I resultatet presenteras det som faktiskt sägs på träffarna och i intervjuerna.

Triangulering

Syftet med att göra en triangulering är att höja validiteten i forskningen och det har varit min avsikt. Att genomföra deltagande observationer av aktiviteterna i grupperna samt intervjuer med ledare och deltagare är ju en typ av metodtriangulering och att göra det vid olika tillfällen som beträffande ”Måndagsträffen” handlar ju även om datatriangulering (jfr. Denzin, 1970). Vidare innebär även fokusgruppsintervjuerna också en form av metodtriangulering, även om resultatet hade känts mer tillförlitligt om det varit med slumpmässigt utvald personal. Min uppfattning är att det empiriska underlaget i ”Gemenskapsträffen” är för litet och att det när det gäller ”Måndagsträffen” istället blev för omfattande. En form av metodtriangulering som hade känts riktig i sammanhanget är utlämnande av en enkät om betydelsen av aktiviteter, kanske både till personal och anhöriga. Mitt beslut att rikta

mig till ”aktivitetsgruppen” gör att en viss skevhet uppstår i resultatet men trots det anser jag att resultatet av fokusgruppsintervjuerna ändå kan höja validiteten i undersökningen.

Analys av resultat

Transkribering och analys av resultat är en kritisk fråga när det gäller uppsatsskrivande och jag har i detta arbete valt att transkribera inspelningarna ordagrant samt i talspråksform (jfr. Kvale, 1997). Skrivandet har inneburit att jag upptäckt innehållet i dessa ordagrant nedskrivna texter, deltagande observationer, intervjuer, fältanteckningar och fokusgruppsintervjuer, lite i taget och steg för steg. Kvale poängterar att forskaren redan i den tidiga första utskriften påbörjar en analys av sitt material. Detta är något som stämmer med mina erfarenheter och i analysen av mitt resultat har jag inledningsvis bearbetat en grupp i taget och använt mig av *meningskoncenterering* och *meningskategorisering* (jfr. Kvale, 1997). Jag fick på detta sätt en mindre textmassa och kunde urskilja ett antal kategorier från varje undersökningsgrupp, vilka sedan kunde användas som rubriker för att sammanställa resultatet. När det gäller ”Måndagsgruppen” fick jag dessutom utifrån jämförelser mellan deltagande observation, intervjuer och fältanteckningar syn på samma kategorier under de olika delarna. I min presentation av resultatet har jag försökt att sammanfatta det deltagarna säger och gör på respektive gruppträff samt hur samtalet/diskussionen har löpt på mellan deltagarna. Ibland har jag ordagrant återgett det som sagts och anledningen till det är att läsaren själv ska kunna bedöma om rätt tolkning har gjorts. Det är dock tidsödande och efter genomläsning inser jag också att det ställer höga krav på läsarens tålamod. En brist som jag vill lyfta fram i denna metoddiskussion är att det ser ut att finnas stora olikheter i min bearbetning och behandling av resultatet. Så är inte fallet, men den textmassa som jag hade att jobba med när det gäller ”Måndagsträffen” var så pass omfattande att jag kände mig tvungen att i högre utsträckning sammanfatta och komprimera resultatet. De redovisade kategorierna för presentation av resultatet från ”Måndagsträffen” blir därför ”vidare” och i mera övergripande ordalag än när det gäller de båda andra grupperna. Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material finns på sid. 41.

Trovärdighet

Beträffande förförståelsen (jfr. Gilje; Grimen, 2006) så har ju samtliga informanter känt till min yrkesbakgrund och mitt intresse för ämnet, detta kan ha påverkat deras egen inställning till denna fråga. Jag har dock strävat efter att förhålla mig så neutral som möjligt vid genomförandet av denna studie. När det gäller bortfallet av de två intervjuerna med deltagare i ”Gemenskapsträffen” så kan det innebära att resultatet har påverkats i någon riktning. De båda informanter som blev

ersättare, kanske har lyft fram helt andra saker än de först tillfrågade skulle ha gjort. Dock framstod de transkriberade intervjuerna som helt oanvändbara då de hade ett annat fokus än det som var tänkt. Ett alternativ hade varit att söka upp dessa personer vid ett senare tillfälle, istället för att helt utelämna deras uppfattning i frågan om betydelsen av aktiviteter för äldre. Det som jag tror påverkar mitt resultat mest är att deltagarna i "Aktivitetsgruppen" redan från början är speciellt intresserade av aktiviteter för äldre. Det kan säkert innebära att de har en mer positiv inställning till aktiviteter än vad personal inom äldreomsorgen i övrigt skulle ha haft. Detta hade kunnat förebyggas genom ett slumpmässigt urval. Ett alternativ till fokusgruppsintervjuer hade varit att lämna ut en enkät till personal i äldreomsorgen samt eventuellt också till anhöriga. Detta hade förutom att bredda det empiriska underlaget också bidragit till en ökad generaliserbarhet av det erhållna resultatet (jfr. Kvale, 1997) samt till ytterligare en metodtriangulering (jfr. Denzin, 1970).

När det gäller trovärdigheten i min undersökning har jag i analyskedet försökt att ha en kritisk syn på resultatet (jfr. Kvale, 1997). Genom den *meningskoncentrering* och *meningskategorisering* som jag hade gjort fick jag mindre text att jobba med och jag upptäckte att jag inte längre "kände igen mig" i vad som hade blivit sagt i samtalen. Detta medförde att jag började om från början och återvände till de ursprungliga ordagranna transkriberingarna och/eller till bandupptagningarna. Tillvägagångssättet kan låta både rörigt och ostrukturerat men kan tillämpas då det finns en strävan efter att återge resultatet så noggrant och rättvist som möjligt (jfr. Silverman 2005; Lincoln och Guba, 1985).

Tabeller för översikt av insamlat empiriskt material

Tabell 1. Bandinspelning i tid = angivet i minuter

Intervjuer	Deltagande observationer	Fokusgruppsintervjuer
"Gemenskapsträffen" 1 ledare, 4 deltagare Totalt = 190 min	"Gemenskapsträffen" vid ett tillfälle Totalt = 180 min	"Aktivitetsgruppen" tre fokusgrupper Totalt = 140 min
"Måndagsträffen" 1 ledare, 3 deltagare Totalt = 170 min	"Måndagsträffen" vid två tillfällen Totalt = 240 min	

Tabell 2. Transkribering av textmaterial = angivet i antal dataskrivna sidor

Intervjuer	Deltagande observationer	Fokusgruppsintervjuer	Fältanteckningar
"Gemenskapsträffen" 1 ledare, 4 deltagare Totalt = 30 sidor	"Gemenskapsträffen" vid ett tillfälle Totalt = 26 sidor	"Aktivitetsgruppen" tre fokusgrupper Totalt = 25 sidor	"Gemenskapsträffen" vid ett tillfälle Totalt = 3,5 sidor
"Måndagsträffen"	"Måndagsträffen"		"Måndagsträffen"

1 ledare, 3 deltagare	vid två tillfällen		vid åtta tillfällen
Totalt = 25 sidor	Totalt = 35 sidor		Totalt = 20 sidor

* Två intervjuer med deltagare i "Gemenskapsträffen" har ej använts men fanns både inspelade och transkriberade innan de valdes bort och av den anledningen finns även dessa redovisade i ovanstående tabeller. Mer utförlig information om anledningen till att de valdes bort finns redovisat i metoddiskussionen i avsnittet urval och bortfall.

Etiska överväganden

De etiska överväganden som har gjorts i samband med genomförandet av denna undersökning har sin grund i HSFR:s (1990) antagna regler om forskning som rör humaniora och samhällsvetenskap. Min strävan har varit att informera om och ge deltagarna frihet att själva avgöra om de vill delta i undersökningen eller inte. Jag ställde en skriftlig (till "Måndagsträffen") respektive muntlig (till "Gemenskapsträffen") presentation och förfrågan till grupperna. Där framgick vem jag var, vad studien handlade om, vilket syftet var samt att de var fria att ge sitt samtycke till att medverka i undersökningen eller inte. Min uppfattning är att ledarna kände sig fria att säga ifrån om de hade haft något emot att delta i undersökningen. När det gäller den enskilda deltagaren kan dock frivilligheten ifrågasättas, eftersom personen kanske känt en viss press på sig att delta då ledaren och övriga deltagare ställde sig positiva till undersökningen. Det som skulle kunna betraktas som en viss frivillighet i sammanhanget är att personen kunde ha valt att utebli från den deltagande observationen. Beträffande konfidentialitet, så har de båda undersökningsgrupperna fått behövlig information och från början avidentifierades allt material utifrån denna princip. Vid en senare kontakt med ledaren för "Måndagsträffen" uttryckte hon dock gruppens önskemål om att det skulle framgå inom vilket sammanhang "Måndagsträffen" har sin tillhörighet. Ett etiskt dilemma uppstod när jag hade intervjuat de båda deltagarna i "Gemenskapsträffen" och hört hur ångestfyllda de var inför den förestående flytten. Jag behövde dock inte ta ställning till om jag skulle vidareförmedla det de hade sagt, då ledaren under intervjun berättade att hon tagit kontakt med personal på boendet i denna fråga.

Vidare när det gäller deltagandet i fokusgrupperna, ställdes en muntlig förfrågan om medverkan i undersökningen initialt till de båda cheferna som ingick i "aktivitetsgruppen". Deras positiva inställning medförde att jag fick klartecken att komma på den första träffen som gruppen skulle ha och jag tog då med mig en skriftlig förfrågan till samtliga deltagare i "aktivitetsgruppen". Vid den muntliga informationen till samtliga deltagare på träffen informerades om syftet med undersökningen och om vikten av deras samtycke. Jag var tydlig med begreppet konfidentialitet i undersökningen och delgav information om rätten att få bli anonyma för de flesta framtida läsare av

uppsatsen. Min uppfattning är att deltagarna både informerades och gavs möjlighet att avstå från att medverka, detta bekräftas också genom att två personer öppet säger ifrån i rummet och en väljer att inte skriva upp sig på listan. Slutligen har jag informerat i samtliga grupper om nyttjande av det empiriska materialet. Min uppfattning är att denna information hade stor betydelse för deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” som var riktigt oroliga för att någon annan skulle höra dem på bandet.

7 . Resultat och analys

”Gemenskapsträffen”,

Gemenskap/social samvaro

När det gäller gemenskap är deltagarna i och ledaren för ”Gemenskapsträffen” överens om att det är betydelsefullt att få träffas och prata en stund, de säger i intervjuerna att de kommer till gruppen för att träffas och ha en trevlig stund tillsammans (jfr. Tidemalm, 1996). De visar det också genom sitt sätt att agera, deltagarna småpratar i gruppen och nickar och ler bekräftande åt det någon nyss har sagt. De tar med ledarens hjälp upp tråden och hittar gemensamma referenspunkter att samtala vidare om (jfr. Svensson, 2004). Såväl deltagare som ledare påpekar också att träffarna har fått större betydelse med tiden. De menar att betydelsen av den sociala samvaron har ökat ju mer de har lärt känna varandra. En kvinna angav att hon *väntat länge* på att det skulle bli tisdag eftersom hon inte har någon annan aktivitet att gå till och få sociala kontakter. Deltagarnas upplevelser av gemenskap och social samvaro i ”Gemenskapsträffen” kan ha stärkt deras hälsa (jfr. SOU 2003:91, Wånell, 2001, Wånell i Thorslund (2006).

Ledaren säger följande om betydelsen av att få delta i gemenskapsträffen: *Jaa!...jag tror det har väldigt stor betydelse för dem... för att... här... hur ska jag säga... här känner de sig..... ja, framförallt så är de ju väldigt välkomna hit ner! Och gemenskapen! Det betyder enormt mycket, det märker jag i mina grupper... Glädjen liksom när de träffar varann...det...det betyder enormt mycket!*. Ledaren talar vidare i intervjun om att det förutom aktiviteterna också skulle finnas tid för enskilda samtal med varje individ. Hennes uppfattning är att personalen på äldreboenden idag inte hinner med den sociala biten i sitt arbete (jfr. Whitaker, 2004).

Deltagarna säger att de har valt att gå till dessa träffar och de verkar också uppskatta dem mycket. Denna valfrihet kan ha påverkat deltagarnas glädje över att få delta i gruppträffarna. En jämförelse kan göras med regeringens proposition (1997/98:113) där man tar upp valfriheten när det gäller

aktiviteter för äldre. En brist är att det anordnas aktiviteter som äldre förväntas ha glädje av att delta i, utan att de själva har tillfrågats om saken (a.a.).

Meningsfullhet/att vara aktiv

Träffarna i "Gemenskapsträffen" bidrog till att deltagarna var aktiva i vardagen och kan på så sätt ha medfört att de kände en ökad meningsfullhet i tillvaron (jfr. Tidemalm, 1996). En av kvinnorna sade i intervjun att hon förutom deltagandet i "Gemenskapsträffen" också har anhöriga som kommer på besök samt ett återkommande uppdrag att ställa i ordning inför gudstjänsterna på äldreboendet.

Kvinnans berättelse tyder på att hon känner meningsfullhet i vardagen och att hon ges möjligheter att vara aktiv. Den andra kvinnan uttryckte att hon efter sin makes bortgång inte hade mycket att "fylla dagarna med", hon sade att hon var ensam och utan något att ta sig för vilket gjorde att hon väntade på de återkommande träffarna. Av hennes berättelse kan man dra slutsatsen att hon var isolerad samt att sorgen efter maken i hög grad kvarstod, något som ju också kan ha bidragit till svårigheter att ta sig för olika saker. Det finns också en risk att kvinnan genom makens bortgång och förlusten av rollen som maka har tappat en viktig del av sin identitet och jaguppfattning (jfr. Cooley, 1964 och Mead, 1934) samt att hon heller inte har kunnat ersätta förlusten med engagemang inom andra områden (jfr. Tornstam, 1998, 2005; Samuelsson, 2000).

Kvinnan verkar istället ha "fastnat" i sorgen över makens bortgång något som kan ha påverkat hennes upplevelser av livskvalitet i negativ riktning (jfr. Nordenfelt, 1991; WHO, 1998). Hon föreföll ha ett behov av att få samtala med någon om sin förlust (jfr. Anbäcken, 2004) eftersom hon både under träffen och i intervjun kommer in på detta område. Om hon istället fick tillfälle att bearbeta makens bortgång skulle det kanske kunna hjälpa henne att komma vidare och få en ökad begriplighet och hanterbarhet över det som hänt henne (jfr. Antonovsky, 1991; Hagberg, 2002). Det är vidare svårt att veta om kvinnans förlust även kan ha medfört att hon hamnat i en ekonomiskt utsatt situation (jfr. Wilhelmsson et al., 2005) som i negativ riktning kan ha påverkat hennes förmåga att vara aktiv i vardagen.

Deltagarna uttryckte också under träffen att det var viktigt att ha något "att ta sig för" och ledaren menade att deltagandet i "Gemenskapsträffen" gav dem en mening i tillvaron samtidigt som det kunde motverka känslor av isolering och ensamhet (jfr. Samuelsson, 2000; regeringens proposition 1997/98:113). Ledaren säger sig vidare ha en önskan om att äldre i högre utsträckning får möjlighet till en meningsfull tillvaro och en aktiv vardag, var och en utifrån sina önskemål. Detta kan kopplas

till Fernows (1986) tankar om "självalda meningsfullheter" för äldre. Ledarens uttalande kan även kopplas till teorier om livskvalitet (jfr. Nordenfelt, 1991; WHO, 1998) och till undersökningar som gjorts om äldres upplevelser av livskvalitet (jfr. Wilhelmsson et al 2005) där sociala relationer och aktiviteter hade en framträdande roll när de äldre yttrade sig om faktorer som påverkade deras livskvalitet. Ledaren lyfter också fram vikten av att få klä sig fin och "gå bort" för att träffa andra (jfr. Svensson, 2006).

Stimulans/nya upptäckter/ny kunskap

Samtalen i "Gemenskapsträffen" verkar också ge deltagarna stimulans och inspiration att tänka nytt och att se saker utifrån andra perspektiv. De diskuterar här krigsåren, sin uppväxt och livsvillkoren som rådde då t.ex. inom arbetslivet och jämför med hur det är att leva i dagens samhälle (jfr. SOU, 2003:91; Heap, 1995). Heap menar att denna typ av samtal gör att äldre får en förståelse av nutiden i relation till sin egen uppväxttid och enligt min uppfattning är det tydligt att de gör dessa kopplingar mellan sin uppväxt och de livsvillkor som rådde då när de diskuterar dagens välfärdsproblem. Deltagarna kommer fram till att det finns både för- och nackdelar med den samhällsutveckling som har ägt rum. De uttrycker också att de ibland ser tillbaka och förundras över hur de har upplevt saker och ting samt att de nu ser dessa händelser på "ett nytt och annorlunda sätt".

En fundering är om dessa personers livshistoria och samhällets villkor under uppväxten, ämnen som de diskuterar under träffen, har skapat de individer som jag inom ramen för "Gemenskapsträffen" har fått lära känna (jfr. Herrman 1995). Herrman kommer fram till att en individs livshistoria i kombination med kunskap om hur samhällsutvecklingen har sett ut ger oss möjlighet till en ökad förståelse för hur individen har formats till den äldre människa han/hon är idag (a.a.). Här kan man även göra kopplingar till Öberg (2002) som påpekar att människors olikheter inte upphör att existera vid en viss ålder utan att de tvärtom kvarstår. Deltagarnas uppmärksammande av varandra i gruppen och deras skämt och kommentarer om sina respektive olikheter kan tolkas utifrån att de fann en viss stimulans i dynamiken som uppstod i gruppen. De verkade också intresserade av varandras berättelser, lyssnade och ställde följdfrågor till den som berättade, även detta kan ha gett deltagarna stimulans och inspiration att tänka nytt.

Ledaren talar i intervjun om att deltagandet i träffarna ger deltagarna stimulans, hon säger följande:

L: - just den här stimulansen... det tycker jag..... det är så viktigt! Att varje deltagare får det... och förresten, att alla äldre borde få det!

I: - Och när du säger stimulans vad menar du... vad tänker du på?

L: - *Jaa! Det... är ju gemenskapen med varandra... eeeh, vi lär ju utav varandra! Hela tiden! Det är ju så! Fast vi säger ju inte... vi går inte hit för att lära oss... för så'n... så'n livserfarenhet som alla har... men det är ju den vi delar me´ oss utav... och det är ju det som är så... så viktigt! Och det är ju liksom vårt mål också, att... varje deltagare som vi har ska komma hit och känna... jaaa, hur ska jag uttrycka det? Jag kommer hit för att... jaa, det är jag – och jag har att dela med mig... av mig... och jag har då också att ta in... ifrån andra... deltagare i gruppen också!!*

I: - *Mhmm, så du får ut nå nting själv också?*

L: - *Jaa, det får jag verkligen! Jaa! Så det är ju inte bara att komma hit för att jag ska sitta av tiden utan det är ju för att vi ska ha... både gemenskap och... ja, lära av varann´men... inte bokstavligt lära... kan man väl inte säga... för vi sitter ju inte och läser i böcker för att lära oss utan... det är ju genom gemenskapen! För alla har ju lärt sig genom alla åren... så det är ju livserfarenhet... och att lära av varandra... genom den liksom.*

Bekräftelse

Under träffen verkar det vara betydelsefullt för deltagarna att de delar uppväxttiden och att de delar en gemensam historia (jfr. Heap 1995) som menar att det stärker deltagarnas identitet och egenvärde att de delar en gemensam kultur och historia. Detta skulle kunna knytas till att deltagarna talar om både positiva och negativa aspekter med att växa upp under knappa förhållanden. Under diskussionen gör de också jämförelser med den egna uppväxten till de barn och ungdomar som växer upp idag. De kommer t.ex. in på samtalsämnet ”sin barndoms somrar” och delar med sig, var och en av sina erfarenheter men verkar även hitta en slags gemensam nämnare i samtalet. Deltagarnas uttalanden och agerande i kommunikationen tyder på att de har en förståelse för och insikt i varandras levnadsvillkor, vilket också skulle kunna leda till en slags gemensam utgångspunkt för att möta livet de lever idag (jfr. Heap, 1995; Svensson, 2006).

Vidare tyder deltagarnas samtal och berättelser på att det är viktigt för dem att få berätta om sitt specifika liv. De får ofta följdfrågor från såväl ledaren som övriga deltagare och berättar då vidare om sin uppväxt, sina sommarminnen etc. Det blir också tydligt när en manlig deltagare berättar om sitt liv som biodlare och får gruppens uppmärksamhet kring detta eller när en annan man som varit engagerad i Frälsningsarmén berättar sin historia med samma resultat. Dessa berättelser kan ge bekräftelse och stärka jagkänslan hos individen samtidigt som det också kan innebära en ökad känsla av sammanhang (jfr. Antonovsky, 1991; Hagberg, 2002).

När det gäller bekräftelse av den egna individen finns också det mer konkreta, där deltagarna uppmärksammar en kvinnlig deltagare som har uteblivit från träffen och som när hon anländer får ett välkomnande av gruppen. Vidare ger de varandra kommentarer om frisyrer, kläder och sätt att vara och/eller kommunicera, något som verkar mottas positivt av den/de som är föremål för dessa omdömen. Deltagarna bekräftar varandras personligheter och ger akt på likheter och olikheter i sättet att vara och de verkar tillfreds med att deras personliga stil får denna uppmärksamhet hos övriga deltagare, de har en roll i gruppen (jfr. Cooley, 1964; Mead, 1934). Deltagarna verkar känna sig bekväma med hur omgivningen uppfattar deras personliga stil, särdrag och beteenden (a.a.) och detta skulle kunna tolkas som ett tecken på att de har fortsatt att vara den de har varit hela livet (jfr. Öberg, 2002) och att leva som de tidigare har gjort (jfr. Tornstam, 2005). Dock finns en osäkerhet när det gäller detta, någon eller några deltagare kan istället ha tagit illa upp av dessa kommentarer men valt att inte visa det för deltagarna i gruppen.

En av kvinnorna berättar i intervjun att det är viktigt att hon är ”känd” för de andra deltagarna och även ledaren tar upp vikten av att se och bekräfta varje individ. Hon är noga med det berättar hon eftersom hon anser att det är ett allmänmänskligt behov hos människor (jfr. Cooley, 1934; Mead, 1964) och deras tankar om att en individ inte kan existera utan sitt sociala sammanhang. Den kvinna som under träffen och i intervjun talar om sin upplevda ensamhet verkar ha ett stort behov av den bekräftelse som hon får genom deltagandet i ”Gemenskapsträffen”. När det gäller bekräftelse kan deltagarnas berättelser om sina liv samt deras kommentarer om varandras utseenden och olika personligheter tolkas som ett uttryck för att de vill fortsätta att vara den de har varit hela livet. De olika individerna, inte bara accepterar, utan mår bra av att deras personligheter och olikheter uppmärksammas och lyfts fram i gruppen. De framstår som individer ”mannen med biodlingen”, ”frälsningssoldaten”, den f.d. ”springschasen” och ”den vackert klädda, paranta kvinnan” och bidrar var och en med sin personlighet till interaktionen i gruppen.

Minnesträning

En stor del av tiden i ”Gemenskapsträffen” ägnas åt en slags minnesträning eller orientering i tid och rum (jfr. Heap, 1995). Det börjar med en genomgång av aktuell veckodag, namnsdagsnamn, datum och månad för att sedan fortsätta med årstid och kopplingar till händelser som förväntas ske under denna tid på året. Deltagarna ger sig verkligen hän åt att tillsammans försöka minnas om de har eller har haft en ”Inge” eller ”Yngve” i sin bekantskapskrets. Denna diskussion pågår en stund och när en

sångare med namnet Yngve kommer på tal finns även en diskussion om hur musiken lät på 30- och 40-talet. Ledaren läser sedan högt ur en bok som handlar om deras hemstad som den såg ut förr, deltagarna drar sig då till minnes hur staden såg ut under deras uppväxt i den. De ger en beskrivning av staden i stort och sin barndoms kvarter, de minns tillsammans vilka affärer, apotek och bagerier som fanns samt berättar för varandra om vilken skola de gick i som barn. Deltagarna återberättar enskilda specifika händelser och/eller berättar lite övergripande om vad de fick vara med om då de växte upp i staden. Flera av deltagarna har börjat arbeta i tidiga år och de samtalar en stund om de arbets- och levnadsvillkor som rådde under denna tid. Två av deltagarna uppehåller sig en längre stund om sin anställningstid som ”springschas”, en erfarenhet som de delar, samt vilka arbets- och lönevillkor som gällde då. Ledaren säger i intervjun att hon medvetet lägger in olika moment för sinnesstimulans och minnesträning. Hon menar att det har stor betydelse att hon lägger in olika moment för minnesträning och tids- och rumsuppfattning på sina träffar (jfr. Heap, 1995). Dessa inslag kan vara boken om hemstaden eller något gammalt bruksföremål, det viktiga var att skapa dessa utgångspunkter för igångsättande av givande samtal i gruppen. Dessa samtal ger gruppens deltagare tillfällen att tillsammans minnas tidsepoker och/eller händelser i livet menar ledaren (jfr. Heap, 1995; Svensson, 2006).

I intervjuerna med deltagarna säger de inget om orientering i tid och rum eller minnesträning, de pratar däremot om hur trevligt de har på träffarna (jfr. Tidemalm, 1996) och om att de tycker mycket om sin ledare. Det verkar heller inte som om denna aspekt finns med i deltagarnas medvetande under tiden som ”Gemenskapsträffen” pågår. Deltagarna verkar nöjda med den samvaro som gruppen erbjuder dem och deras samtal flyter på utan att någon nämner vikten av att ”minnas” eller ”träna” sitt tänkande. De verkar helt enkelt inte se det som minnesträning, när det gäller ledaren däremot har hon istället en bestämd uppfattning om vikten av detta. Det framstår som spännande och intressant att resultatet visar på så olika uppfattningar om denna företeelse. Frågan är om ett annat innehåll i dessa träffar, utan minnesträning och uppslag till samtalsämnen utifrån deras gemensamma upplevelser från förr, skulle kunna ge deltagarna lika mycket eller rentav mer glädje och gemenskap.

”Måndagsträffen”,

Gemenskap/social samvaro/bekräftelse

Det framstod som att kvinnorna i ”Måndagsträffen” hade en behållning av att delta i gruppens gemenskap och att de också brydde sig om varandra (Tidemalm, 1996). De ringde till ledaren för att berätta att de inte kunde komma eller alternativt för att bekräfta att de skulle komma på träffen. En

del ringde istället till någon annan deltagare och meddelade sig på så sätt, de sade också i intervjuerna att de prioriterade att komma till träffen. I de fall som någon saknades i gruppen frågade man efter deltagaren och ledaren fick i uppgift att hälsa från övriga deltagare. Trots att kvinnorna delar en gemensam trosuppfattning (jfr. Trossholmen, 2000) och kämpar för samma sak var de olika varandra till sättet och på så sätt framstod de som enskilda individer. De hade var och en sin brokiga livsväg bakom sig och bidrog med sina personliga egenskaper till det som utspelades i gruppen (jfr. Öberg, 2002). Detta var också något som ledaren sade i intervjun, att trots deltagarnas olikheter kommer de så bra överens.

Gemenskapen i gruppen verkade betyda mycket för dem och det verkade också som om ”Måndagsträffen” blivit en slags träffpunkt för deltagarna, jfr. Wånell i Thorslund, (2006). De sade att de gick dit för att få ett utbyte av tankar och för att dela denna eftermiddag tillsammans (jfr. Svensson, 2006). En av damerna svarade så här på min fråga om vad hon skulle ha gjort istället om hon inte hade kommit till måndagsgruppen. Hon sade: *jag höll på med att skriva ett brev till mina barn i Amerika. De ska komma i sommar och det är viktigt att skriva till dem, men de bor ju långt bort och jag har ju nära till de här människorna förstår du, det här vill jag inte missa.* Även de andra kvinnorna sade i intervjuerna att träffarna betyder mycket för dem och att de inte avstår från att gå dit eftersom det innebär viktiga kontakter med människor som de känner gemenskap med jfr. Wånell i Thorslund (2006). Även ledaren uttryckte att hon kände sig starkt engagerad i verksamheten och att hon trivdes med sin uppgift som ledare för aktiviteterna där (jfr. Svensson, 2006).

Meningsfullhet/ett högre mål att hjälpa andra/att vara aktiv

Dessa kvinnor talade om att de delar andligheten med varandra och därmed också meningsfullheten i det de gör (jfr. Wagnhild & Young, 1990; Trossholmen, 2000; Langer, 2004) detta framkom både under observationerna och i intervjuerna. En kvinna sade följande i intervjun: *de har det ju inte så lätt i de fattiga länderna och de behöver vårt stöd.* Vidare uttalade sig också ledaren om motivationen till att hjälpa andra, något som hon själv sade bidrog till en känsla av tillfredsställelse. Hon sade: *Vi gör det ju både för de utsatta människornas skull, för fadderbarnen, men också för vår egen för att det ger oss...det är viktigt tycker jag att vi fortsätter...och att vi får träffas.* När det gäller meningsfullheten i det deltagarna gör kan man också ta damen som rullar bindor som sedan ska skickas till ett Leprasjukhus som exempel. Hon uttalar följande: *det är viktigt att jag kommer hit förstår du, jag är bra på det här och får mycket gjort.*

Dessa kvinnor hade sedan tidigare ett förflutet inom Baptistkyrkan (jfr. Josephsson, 2004) och deras levnadssätt fanns på så sätt naturligt och följdriktigt, kontinuerligt för dem (jfr. Tornstam, 2005). Flera av deltagarna talade om hur de hade blivit frälsta, träffat sina blivande män och vigt sina liv åt att verka inom Baptisternas rörelse och församlingsverksamhet (jfr. Samuelsson, 2000). De berättade att de känner att deras insats räknas, att de behövs och att denna vetskap i kombination med att de träffas, pratar och har trevligt tillsammans utgör själva konceptet för "Måndagsträffen". Deltagarna sade att deras engagemang i olika hjälpprojekt som rör andra människors liv och hälsa, känns meningsfulla för dem. De delade detta högre mål, där syftet var att hjälpa och stötta andra utsatta människor, något som också kan ha påverkat stämningen i gruppen (jfr. Trossholmen, 2000; Josephsson, 2004) eftersom de därigenom delar kultur och grundläggande värderingar.

Det verkade som om kvinnornas engagemang för andra människor gav en tydlig meningsfullhet i deras egna liv, vilket också anses som väldigt viktigt för en lyckosam anpassning till åldrandet (jfr. Wagnhild & Young, 1990; Langer, 2004). Frågan är om denna gemensamma trosföreställning och det högre mål som de arbetade mot också kan ha medfört att de satte sig själva och sina egna behov åt sidan (jfr. Josephsson, 2004). Det föreföll som om deltagarna hade ett stort tålamod med och en beredskap för, att möta svårigheter i livet och att de tog motgångarna som naturliga (jfr. Torres, Hammarström, 2007). De uttryckte sig inte i negativa termer om vare sig sin egen eller andra deltagares situation, detta trots att det kunde röra sig om att f.d. deltagare var svårt sjuka eller döende eller att de själva hade drabbats av olika sjukdomar och/eller svårigheter. Deras positiva inställning till åldrandet skulle kunna förklaras med copingmekanismer (jfr. Tornstam, 2005) eller med att dessa damer hade en känsla av sammanhang (jfr. Antonovsky, 1991; Hagberg, 2002).

Det som utspelades inom ramen för "Måndagsträffen" tyder på att flera av deltagarna hade en stark vilja till aktivitet under träffarna (jfr. Tornstam, 1998; Tornstam, 2005). De var även engagerade i andra aktiviteter och flera av dem nämnde att de hade ett engagemang i familjen (barn, barnbarn och barnbarnsbarn), i syjuntan samt att de hade ett aktivt deltagande i gudstjänster. Även ledaren var en aktiv person som tidigare hade haft en chefposition inom skolans värld och nu hade fått en ny ledarroll (jfr. Svensson, 2006). Hon var dessutom aktiv i olika vänortsprojekt och hjälpprojekt som finns i kommunen och man kan tolka detta som att ledaren för "Måndagsträffen" har hittat en kontinuitet i den tidigare höga aktivitetsnivån (jfr. Samuelsson, 2000).

Minnesfunktion/nya upptäckter/ny kunskap

När det gäller deltagarnas engagemang i och kunskap om det som hände utanför "Måndagsträffen" var det påtagligt att de höll sig uppdaterade inom det gemensamma intresseområdet. Deltagarna verkade hålla reda på vad som hände i världen. Dels inom den egna kyrkans och dels inom andra kyrkors eller välgörenhetsorganisationers regi. De verkade känna till och veta mycket om människors utsatthet och behov av stöd som följde av olika katastrofers framfart i världen. När ledaren läste upp ett brev från ett av fadderbarnen var det många som ställde följdfrågor som tydde på kännedom om såväl barnet och familjen ifråga, som om de levnadsförhållanden som rådde i detta land. De får också på mötena rapporter om andra hjälpprojekt som kyrkan har i världen och hur verksamheten där fortskrider. Både ledarens och deltagarnas uttalanden tyder också på kunskap om hur internationella hjälporganisationer samordnar sitt arbete i olika delar av världen och om vikten av det. När det gäller minnesfunktion och nya upptäckter finns det exempel på det i form av att deltagarna minns psalmer som de sjöng som barn och i anslutning till det kommer ihåg sin lärare/lärlarinna och/eller skoltiden/uppväxten/sin levnadsförhållanden (jfr. Heap, 1995).

De har även på träffarna tagit upp och samtalat om, kloka ord, både de som finns och används idag, men även de som fanns förr i tiden och som till viss del har glömts bort idag. Det verkar vidare som om studierna av olika böcker om hembygden hade väckt minnen och gett dem nya upptäckter/ny kunskap om landskapet Östergötland och om gamla bruksföremål och verktyg som användes förr i tiden. När det gäller ny kunskap kan detta även belysas genom en ordväxling, mellan ledaren och en av deltagarna, den handlar om ursprunget till en psalm.

L: En önskepsalm?

D/16: Ja, en stilla nåd tack!

L: En stilla nåd?... Står den i psalmboken?

D/16: Neej...

L: En stilla stund? (bläddrar i psalmboken)...

D/16: Njaae, en stilla nåd heter den väl...den kallas ju Amazing grace också.....

L: Amazing grace? Javisst ja, den vet jag ju....och... Jaa, det finns en bok också som heter...Amazing grace...

D/16: - Jaha?

L: - Och den handlar om författaren.....han var sjöman....

D/16: - Jaaa?

L: - Och han forslade slavar ifrån Afrika.... och till Amerika...

D/16: - Jaha?

L: - De hämtade slavar i Afrika och de fick leva under så hemska förhållanden... eeh på färden då... till Amerika... men sen gick det ju upp för honom hur fel det här var, det var ju förskräckligt tyckte han att hantera människor på det här sättet... och så när han kom på... att det var helt galet... så fick han förlåtelse för det här... och så skrev han sången då... och jag vet inte jag tror inte han har skrivit nå'n mer sång... men... men det var alltså den här slavhandeln... och det är väldigt intressant att läsa om hur det där gick till... sen den som har lanserat sången, det är Elvis Presley... det är han som har sjungit den så fantastiskt... ja, och fått den att spridas över hela världen... och det hör man ibland faktiskt... eeh i radioprogram och så där...

D/16: - Jaså, det visste jag inte faktiskt....

I citatet ovan blir det tydligt att kvinnan som önskade psalmen inte kände till historien om dess bakgrund och uppkomst. Av ledarens berättelse fick hon och kanske också övriga deltagare ta del av för dem ny kunskap, i det här fallet bestod kunskapen av historien bakom sången/melodin "Amazing grace".

Individuella utmaningar

Att deltagandet i "Måndagsträffen" också skulle innebära en form av individuella utmaningar för deltagarna kan uttolkas av att de görs delaktiga i de förekommande aktiviteterna. När de har teman att komma ihåg psalmer, kloka ord och verser eller dikter får de frågan om att själva tala högt inför gruppen. Den mikrofon som ledaren använder (för att samtliga skall kunna höra vad som sägs) skickas då runt i gruppen och alla får framföra sitt budskap/bidrag. Många av damerna skakade på huvudet när ledaren räckte fram mikrofonen till dem och gjorde avvärande uttalanden som, *törs jag det?* och *nej, ska jag verkligen?* och/eller *kan inte du ta det istället?* riktat direkt till ledaren. På deras minspel kunde man dock se att de blev lite stolta av att ha klarat av uppgiften på egen hand. En del av damerna valde att gå fram i rummet och ställa sig framför de andra och en av kvinnorna sade i intervjun att ledaren var bra på att lyfta fram alla deltagare i gruppen. Ledaren berättade i intervjun att en dam som inte brukat prata inför folk, hade ställt sig upp och deklamerat en dikt inför alla deltagare på "Måndagsträffen". Man kan tolka ledarens uttalande som att detta innebar en utmaning för denna dam (jfr. Svensson, 2006) som menar att utmaningar kan leda till att äldre behåller och utvecklar sin egen identitet. Även om inget framkom som tyder på att någon av deltagarna kände sig stressad eller pressad av uppgiften som de fick, kan detta ändå ha förekommit hos någon eller några och att de då valde att behålla denna känsla för sig själva.

"Aktivitetsgruppen",

Gemenskap/social samvaro/meningsfull vardag

När det gäller deltagarna i "aktivitetsgruppen" så tar de upp och diskuterar betydelsen av att äldre får träffas jfr. Wånell i Thorslund (2006). De anser att det är viktigt att äldre får möjlighet att komma tillsammans i grupp och umgås med varandra och pratar också om vikten av sociala relationer (jfr. Wilhelmsson et al 2005). Det är tydligt att deltagarna ställer sig positiva till att det anordnas olika aktiviteter som gudstjänst, bingospel m.m., och menar att det är viktigt för äldre men poängterar här att det inte får göra att det andra, "att bara få träffas och prata lite" faller bort. Deltagarna diskuterar också högläsningens betydelse som en möjlighet för fortsatta samtal (jfr. Svensson, 2006) och som en stimulans till kontakt mellan äldre (jfr. Heap, 1995). De konstaterar att läsning är en relativt okomplicerad aktivitet och att det ibland kan räcka med att läsa högt från mjölkpaketet. En av deltagarna anser att personal bidrar till att hålla liv i denna typ av samtal. *De behöver våran medverkan*, hävdar hon och fortsätter, *de kanske inte kan hålla tråden... och så tvekar de att ta kontakt ibland... en del skulle ju aldrig ha sökt sig till varandra av fri vilja och då kan vår närvaro lätta upp lite*. Hon menar vidare att det kan vara personalens medverkan som blir skillnaden mellan känslan av gemenskap och att denna faktiskt uteblir.

Tidmalms (1996) resonemang om att deltagarna vill känna sig aktiva i vardagen, kan också användas på hur deltagarna i "Aktivitetsgruppen" beskriver vikten av att äldre ges möjlighet till en meningsfull vardag. De menar att det är ytterst viktigt att äldre får ett meningsfullt innehåll i sin vardag (under dygnets alla timmar) och påpekar att det borde vara lika naturligt som att man ger övrig omsorg och omvårdnad. En av deltagarna uttrycker sig så här: *"utan aktiviteter så tror jag att man sakta dör egentligen...om man inte har nå'nting att göra...jag tror att det är viktigt för alla...att man har nå't meningsfullt att syssla med"* (jfr. Whitaker 2004). Deltagarna i "aktivitetsgruppen" säger vidare att äldre som inte ges möjlighet att delta i aktiviteter blir passiva och håglösa jfr. Wånell i Thorslund (2006) och en av dem drar paralleller till att man blir inlagd på sjukhus och avskuren från det övriga livet. Hon påpekar att detta kan leda till en fixering vid fasta rutiner som bryter tristessen och jämför med en del äldre på boendet som kommer ner till matsalen två timmar innan maten skall serveras. Dessa personer borde istället tillfrågas om vad de skulle vilja göra för att man skulle kunna ge dem ett meningsfullt innehåll medan de väntar på maten, menar hon. Det går dock inte att veta om dessa personer, "som bara väntar", har haft ett aktivt och innehållsrikt liv tidigare eller om de har haft en låg aktivitetsnivå under hela sitt liv (jfr. Maddox, 1968; Tornstam, 2005). Eller om de istället från att ha haft en hög aktivitetsnivå nu har en önskan eller drift att "disengagera" sig i det som händer runtomkring dem (jfr. Cumming, 1979; Cumming, 2000).

Deltagarna i ”aktivitetsgruppen” diskuterar att bristen på aktiviteter kan medföra ensamhet och isolering (jfr. Samuelsson, 2000) samt att det i vissa fall också kan leda till förvirring och falska demenstillstånd. De har sett exempel på att personer som de mött i sitt arbete har ”piggnat till” och ”kommit tillbaka igen” efter att de har fått en mera meningsfull tillvaro och blivit mindre ensamma (jfr. Regeringens proposition 1997/98:113) och menar också att det inverkar på äldres hälsa och livskvalitet (jfr. SOU 2003:91, Wånell, 2001; Wånell i Thorslund, 2006, WHO, 1998; Wilhelmsson et al. 2005). En av deltagarna berättar om en person som var i behov av läkarvård och medicinering till följd av sin ensamhet (jfr. Wånell, 2001) vilket minskade när personen blev mera socialt aktiv. Ytterligare någon deltagare har varit på ett studiebesök där vård- och omsorgsfilosofin var att de äldre på boendet ”*skulle få leva livet - hela livet ut*”, besöket verkade ha gjort starkt intryck på henne och hon beskrev boendet i mycket positiva ordalag. Där lagade personal och boende maten och åt tillsammans, även inköpen av mat var en naturligt återkommande meningsfull aktivitet som de boende fick delta i. Hon berättade vidare att man var noga med att följa årstidernas växlingar och tog vara på frukt och grönsaker som fanns under de olika skedena. Personen menade att denna planerade och strukturerade mathållning, jfr. Wånell i Thorslund (2006) också blir meningsfulla aktiviteter i vardagen för äldre, något som övriga instämde i.

Betydelsen av miljöombyte

En av deltagarna i ”aktivitetsgruppen” menade att det var viktigt att de äldre kunde komma ut en stund och komma hemifrån. Han sade, ”*de kommer hit dagligen..., de behöver komma ut och komma hemifrån...*”. Han ansåg att det borde vara den enskildes behov som skulle styra insatserna (jfr. SOU 2003:91; Anbäcken, 2002) men betonade ändå generellt vikten av att möjlighet till miljöombyte gavs, något som övriga instämde i. Detta miljöombyte kan gälla äldre som bor i egen lägenhet och som får komma ut på promenad, ner till torget/stan en stund, eller att de får komma iväg till aktiviteter som anordnas. Alternativt om de bor på ett äldreboende, att de ges möjlighet att lämna avdelningen en stund. Deltagarna pratade en lång stund om vikten av detta miljöombyte och om att motsatsen var destruktivt för äldres hälsa och livskvalitet. Deltagarna berättade att flera äldre personer fortsätter att fråga efter den terapilokal/dagverksamhet som lagts ner i ett av husen trots att en personal/aktivitetsledare numera går runt på de olika avdelningarna och ordnar aktiviteterna där istället (jfr. Svensson, 2006). En av deltagarna framhåller också att förberedelserna inför träffarna har stor betydelse. Hon säger: *bara att ta på sig finkläderna och gå iväg ...att välja klänning...och göra iordning håret...allt innan....* Deltagarna verkar vara överens om de positiva effekterna av att de äldre kan gå iväg och träffa andra. De menar att de genom detta får gemensamma upplevelser

vilket ofta leder till att de i samtal kan reflektera kring händelsen/upplevelsen och känna glädje över den i efterhand (jfr. Tidemalm 1996).

Individuellt utformade aktiviteter

Vidare diskuterade deltagarna i ”aktivitetsgruppen” om vikten av att erbjuda aktiviteter som passar individens livsstil (jfr. Maddox, 1968; Tornstam, 2005). De tog exempel på hur man genom ankomstsamtal och livsberättelser kan få reda på hur den äldre har levt samt att man i en individuell målplan (IMP) kan skriva in behov och önskemål om aktiviteter. Deltagarna menade att man genom denna individuella anpassning kunde ge äldre ett deltagande i sådant som de själva uppskattade. En av deltagarna sade: *Ja...aktiviteter som passar för var och en... kanske inte för alla samtidigt... men att... alla ska få något som passar dem – helst varje dag.* De gav i anslutning till denna diskussion exempel på att äldre *mådde bra av, levde upp, lyste upp, hade roligt åt* och också *pratade länge efteråt om* de aktiviteter som de fick uppleva (jfr. Tidemalm, 1996). Deltagarna pratade här om hur de kunde tolka deras mimik, kroppsspråk och ansiktsuttryck samt hur positiva de äldre var till att delta i aktiviteter. Deras slutsats var att det betyder mycket för äldre att delta i olika aktiviteter om de får delta efter intresse (jfr. SOU 2003:91; Fernow, 1986; Anbäcken, 2002). Deltagarna menade också att aktiviteter i både stort och smått behövs (jfr. Anbäcken, 2002). En person påpekade att en del äldre tycker om att tillverka saker, att det finns de som alltid vill prestera något (jfr. Fernow, 1986). Hon sade: *”Vissa äldre frågar efter möjligheten att få trycka handdukaratt tillverka saker av något slag....för andra är det tillräckligt att spela spel...att fika och umgås med andra...men för vissa personer räcker inte det...de vill verkligen göra saker... och det måste ju finnas alternativ tycker jag”*. Deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” verkade vara överens om att aktiviteter bör utformas utifrån individens önskemål och behov samt att bristen på aktiviteter för med sig negativa konsekvenser för äldres upplevelser av hälsa och livskvalitet (jfr. Wånell, 2001; Wånell i Thorslund, 2006; WHO, 1998; Wilhelmsson et al. 2005).

Anhöriga uppskattar och ställer krav

Flera personer tar upp att de märker att anhöriga uppskattar det de gör i aktivitetsgruppen. De menar att deras eget engagemang i anordnandet av aktiviteter också smittar av sig på anhöriga. Deltagarna tror att det leder till att anhöriga får en insikt i betydelsen av aktiviteter, de kan också genom att lyssna på sina anhöriga då de delar med sig av sina upplevelser få inspiration att själva ordna olika aktiviteter. Detta bekräftas när en av deltagarna berättar att de ska ha ett musikevenemang som en anhörig har tagit initiativet till och när en annan ger exempel på hur en av de boendes anhöriga plockar blommor som ställs i vaser och sprider glädje till hela avdelningen. Deltagarna diskuterar här att talet om aktiviteter kan leda till en ökad insikt om betydelsen av att äldre har något som

aktiverar och engagerar dem i tillvaron. De anhöriga görs på detta sätt medvetna om att det är viktigt med olika aktiviteter som leder till att äldre upplever tillvaron som meningsfull (jfr. Samuelsson, 2000). Många anhöriga frågar redan vid ankomstsamtalet efter vilka aktiviteter man har att erbjuda på boendet, något som deltagarna tolkar som att de anser att aktiviteter behövs (jfr. Tornstam, 1998; Tornstam, 2005).

Hinder för aktiviteter

Deltagarna diskuterar att viss personal inte tar ansvar för sina arbetsuppgifter fullt ut, de vill inte medverka till att äldre ges möjlighet att delta i aktiviteter. En av personerna låter uppgiven på rösten när hon säger: *det är alltid viss personal som svarar så här när man föreslår något... vi har inte tid...* Hon fortsätter: *men tiden finns ju om man vill...* och får medhåll av gruppen. Deltagarna menar att det bör bli tydligt i målen för verksamheten att anordnande av aktiviteter ingår eftersom bristen på aktiviteter får negativa konsekvenser (jfr. Regeringens proposition 1997/98:113). En person ger följande kommentarer: *alla i hela vårdkedjan runt den boende har till uppgift att bidra med sin kunskap.... se till individens behov... med den personens intressen och önskemål i centrum...att dra åt samma håll...man måste ställa sig frågan vem är jag här för?* Någon föreslår att *chefen borde röra om i grytan på vissa ställen...* detta uttalande gör han när gruppen menar att det är samma personer som, p.g.a. eget ointresse, utgör ett hinder för anordnande av och deltagande i aktiviteter. En tolkning man kan göra är att man inom dessa verksamheter, där problemet finns, behöver arbeta med att tydliggöra målet med omsorgen samt låta personal reflektera över det egna förhållningssättet som omsorgsgivare.

Gruppens betydelse för synen på aktiviteter

Det positiva är dock att gruppen själva tycker att de sprider budskapet om betydelsen av aktiviteter för äldre. De menar att detta alltmer börjar få en genomslagskraft i de äldreverksamheter där de arbetar. Deltagandet i "aktivitetsgruppen" innebär också att de inspirerar varandra att prova nya saker. De säger att de genom träffarna får idéer och uppslag samt ny energi till att utföra sitt uppdrag. Deltagarna lyfter också fram frågan om att deras sätt att tala om betydelsen av aktiviteter, kan ligga till grund för en alltmer medveten och positiv inställning hos andra människor. De poängterade att det som sägs om aktiviteterna och om deltagarnas intresse för och glädje av att delta i dem, kan få stor betydelse för hur man ser på vikten av detta. Om man tycker att det är en viktig del i de äldres vardag eller inte. En av deltagarna sade följande: *Ja, jag tror att pratet om vikten av aktiviteter har betytt en del... det har det... det börjar ge en del positiva effekter.* Hon fick här

medhåll av gruppen som menade att de under tiden som ”aktivitetsgruppen” varit igång hade märkt en skillnad till det positiva när det gäller medarbetares förhållningssätt till anordnandet av aktiviteter.

8. Slutsatser och förslag på fortsatt forskning

Slutsatser

En slutsats som kan dras utifrån resultatet är att det är viktigt att äldre ges möjlighet till social gemenskap med andra (jfr. SOU 2003:91). Detta återfinns som centralt i samtliga tre undersökningsgrupper, något som gör att det framstår som tillförlitligt. Vidare finns tydliga belägg för att äldre har behov av ett aktivt och meningsfullt innehåll i vardagen (jfr. Svensson, 2006; Tornstam, 1998; Tornstam, 2005; Samuelsson, 2000) informanterna själva framhåller att de har ett behov av aktiviteter och även deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” poängterar vikten av aktiviteter. Deltagarna i ”Måndagsträffen” samt ”Gemenskapsträffen” säger att de tycker att träffarna är viktiga och att de prioriterar att gå dit, de pratade vidare om hur viktigt det var för dem att få komma till träffarna och att de mådde bra av att delta i dem. Resultatet visar här på ett samband mellan deltagande i aktiviteter och en ökad upplevelse av hälsa och livskvalitet (jfr. SOU 2003:91, Wånell, 2001; Wånell i Thorslund, 2006). Deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” talar om sina erfarenheter av äldre som varit inaktiva och isolerade (jfr. Regeringens proposition 1997/98:113) och som har ”återfått livsgnistan” och ”piggnat till” när de fått möjlighet till ett mer aktivt liv. Det framkom tydligt i samtliga av ”Aktivitetsgruppens” diskussioner att de ansåg att aktiviteter gjorde att äldre hade bättre hälsa och livskvalitet (jfr. SOU 2003:91, Wånell, 2001; Wånell i Thorslund, 2006) samt att de trodde att motsatsen var förödande. En av deltagarna går så långt att han säger att bristen på aktiviteter leder till att individen så sakta dör (jfr. Whitaker, 2004). Deltagarna i gruppen håller med honom om uttalandet och menar att alla människor är i behov av att ha något meningsfullt att syssla med.

Deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” framhöll mycket starkt behovet av individuellt utformade aktiviteter för äldre, med hänsyn taget till personens intressen och levnadshistoria (jfr. SOU 2003:91). De pratade om att det måste ”stämna för den enskilda äldre personen” om det ska bli lyckat. Deltagarna menade att det är ytterst viktigt att människor får fortsätta leva det liv de har levt och att en kontinuitet i livsstilen har betydelse för välbefinnandet (jfr. Tornstam, 2005; Maddox, 1968). Deras erfarenheter av äldres behov av och intresse för aktiviteter, var att det kunde skifta från att ”bara vilja träffas, dricka kaffe och prata” till en vilja över att ”få tillverka saker” (jfr. Fernow, 1986). De menade därför att ett rikt utbud av aktiviteter behövs om man ska kunna tillfredsställa alla dessa individuella behov (jfr. Anbäcken, 2002) ”Aktivitetsgruppens” tydliga ställningstagande i

denna fråga kan tolkas som att de hade erfarenheter av motsatsen. Det framstår även utifrån resultatet av de två övriga grupperna som viktigt att äldre utifrån sina individuella önskemål och behov ges möjlighet att vara aktiva och ha en mening i tillvaron (jfr. Ronström, 1997; Ronström, 1998; Tidemalm, 1996; Fernow, 1986). Resultatet i sin helhet pekar också det på att äldre behöver kontinuitet i sina liv (jfr. Samuelsson, 2000), att ett livsloppstänkande (jfr. Laslett, 1989; Öberg, 2002) är av godo och att livsstilsbegreppet (jfr. Tornstam, 1982) och livsloppsperspektivet (jfr. WHO, 2000) är gångbara när det gäller planering för äldres aktiviteter.

Vidare kan man dra slutsatsen att deltagarna fick bekräftelse på sin personliga identitet genom deltagandet i den sociala gemenskapen i gruppen (jfr. Cooley, 1964; Mead, 1934; Svensson, 2006). Vikten av att individen får bekräftelse, återfinns i de båda äldregrupperna och bekräftelsen tas upp också i "Aktivitetsgruppens" diskussioner. I "Gemenskapsträffen" har man mest fokus på de olika personligheterna i gruppen och ägnar tid åt att ge varandra kommentarer om det. Kvinnorna i "Måndagsträffen" talar om "sin roll i gruppen" och om det gemensamma målet som finns med dessa träffar. De har också en liten rapportstund i början av varje träff där de skickar muntliga eller skriftliga hälsningar mellan gruppen och den/de individer som inte har kunnat komma till dagens träff. Deltagarna i "Aktivitetsgruppen" talar mycket och länge om att varje individ ska kunna erbjudas aktiviteter som passar honom/henne och är på så sätt inriktade på en bekräftelse av den äldre person de möter.

Resultatet i undersökningen visar inte på någon motsättning mellan äldres behov av att ha en aktiv och meningsfull vardag och deras behov av reflektion och eftertanke (jfr. Eriksson, 1997; Tornstam, 2005). Deltagarna i de båda äldregrupperna har ju sina träffar när de är aktiva tillsammans och flera av dem har även andra aktiviteter som de deltar i, däremellan är de mer eller mindre ensamma och kan reflektera över sina liv. Kvinnorna i "Måndagsträffen" berättar i intervjuerna om hur de har levt sina liv och om sina förluster av sin livskamrat och/eller andra anhöriga samt att deras tro har hjälpt dem att bearbeta sorgen, på träffarna nämner de dock inget om detta. Däremot när det gäller den ensamma kvinnan i "Gemenskapsträffen" tycks hon ha ett behov av att prata om den livskris som drabbat henne. Hon tar upp och pratar om sin ensamhet både i intervjun och även flera gånger under träffen och kanske skulle hon ha blivit hjälpt av att ha ett existentiellt samtal med personal (jfr. Tornstam, 2005; Anbäcken, 2004) för att bearbeta denna förlust. Deltagarna i "Gemenskapsträffen" och "Måndagsträffen" visade sig mestadels positiva och glada under tiden som jag träffade dem där och ingen beklagade sig heller i intervjuerna över sjukdomar, krämpor eller avtagande fysiska förmågor. Det är dock svårt att för den skull dra några slutsatser om vilken grupp av äldre som de

skulle tillhöra (jfr. Torres; Hammarström, 2007) om huruvida de har KASAM (jfr. Antonovsky, 1991) och/eller att uttala sig om deras förmåga till medveten coping (jfr. Hagberg, 1991; Tornstam, 2005). Det skulle ju kunna förhålla sig så att de under tiden för träffarna visar upp en positiv inställning och att de innerst inne var både besvikna över och negativt inställda till hur livet hade blivit.

En annan viktig slutsats som kan dras av denna undersökning är att äldre är lika olika varandra som människor i övriga åldrar i livet. Det är inte så att äldre gillar en viss typ av aktiviteter bara för att de råkar vara i samma ålder och/eller har liknande uppväxtvillkor (jfr. Herrman, 1995). Det framstår istället tydligt att behovet av kultur och meningsfull vardag är olika utifrån vilka individer det gäller och utifrån det liv de har levt (jfr. Josephsson, 2004; Anbäcken, 2002). Vidare bör äldres egna önskemål och behov också få styra utbudet av aktiviteter som erbjuder tillfredsställelse av andliga och existentiella behov (jfr. Langer, 2004; Wagnhild & Young, 1990; Anbäcken, 2004). Bland deltagarna i "Gemenskapsträffen" fanns det några personer som uttryckte att de hade en religiös tro och som också utövade denna regelbundet, dock inte inom ramen för "Gemenskapsträffen". Deltagarna i "Aktivitetsgruppen" talade om vikten av att anpassa aktiviteter efter den enskildes behov och de nämnde i samband med detta också äldres andliga och existentiella behov. De påpekade att gudstjänster (från olika trossamfund) var ett återkommande inslag i utbudet av aktiviteter och att detta var ett viktigt inslag.

Kvinnorna i "Måndagsträffen" verkade få sina andliga och själsliga behov tillfredsställda genom att delta i gemenskapen i gruppen och genom att engagera sig i de olika hjälpprojekten (jfr. Trossholmen, 2000). De sade sig kämpa mot "det högre mål" som de hade gemensamt och som drev dem till att skänka pengar till fadderbarn och olika hjälpprojekt eller till att skänka föremål som kunde skickas till andra delar av världen. Här blir det också tydligt att kvinnorna verkligen har resurser och styrkor som de använder sig av vilka blir till nytta både för dem själva och för andra människor (jfr. Langer, 2004). Även i "Aktivitetsgruppen" kommer äldres styrkor och färdigheter på tal genom att deltagarna har erfarenhet av en del äldre som vill göra nytta och producera saker och uttrycker att de inte kan tänka sig att bara umgås och dricka kaffe (jfr. Langer, 2004). Inom ramen för "Gemenskapsträffen" förekom ingen produktion eller insamling av pengar, istället använde deltagarna sin erfarenhet, sina resurser och förmågor till att interagera och kommunicera med varandra i gruppen. Detta sammantaget gör att man utifrån resultatet kan dra slutsatsen att vi i högre utsträckning borde fokusera på äldres färdigheter, resurser och styrkor än vad som görs idag, det blir tydligt att äldre kan göra nytta genom sitt deltagande i aktiviteter.

I ”Aktivitetsgruppen” tog deltagarna upp äldres behov av miljöombyte och detta var något som även ledaren för ”Gemenskapsträffen” lyfte fram, ingen av de övriga informanterna tog dock upp frågan. Den slutsats man kan dra är att de inte ansåg miljöombyte som en viktig faktor eller omvänt som att det var en självklarhet att deltagandet i aktiviteter också innebar ett miljöombyte för deltagarna. Ledaren för ”Gemenskapsträffen” tog också upp vikten av minnesträning och pratade om sitt arbete med att skapa gemensamma utgångspunkter för samtal i grupperna (jfr. Heap, 1995). Detta var inget som deltagarna i de båda äldregrupperna eller ledaren för ”Måndagsträffen” tog upp. Inte heller framkom minnesträning som en aktivitet för äldre i diskussionerna mellan deltagarna i ”Aktivitetsgruppen”.

Däremot förekom en slags nutidsorientering också i ”Måndagsträffen”. Detta skedde genom att de regelbundet gick igenom vad som hände världen över i olika katastrofområden och vad Baptisternas kvinnoförbund (i ett internationellt perspektiv) hade gjort för att hjälpa och stödja de drabbade människorna (jfr. Trossholmen, 2000).

När det gäller såväl ”Måndagsträffen” som ”Gemenskapsträffen” blir slutsatsen att deltagarna kommer dit och träffas på lika villkor, utan att de behöver förstå sig och/eller leva upp till några orimliga krav (jfr. Svensson, 2006). Det finns ingenting som tyder på att någon deltagare behöver känna sig mindre värd i gruppen, dock kan denna känsla ha förekommit hos någon eller några deltagare utan att de uttryckte det. Det som framstod var istället att träffarna präglas av trygghet och harmoni och både ledarna och deltagarna lyfter fram det positiva med klimatet i grupperna. När det gäller deltagarna i ”Aktivitetsgruppen” tog de inte upp frågan om att äldre måste få träffas och delta i aktiviteter på lika villkor. Däremot förde de en diskussion om att äldre kan ha behov av personalens närvaro för att hålla liv i ett samtal eller en aktivitet. De påpekade i anslutning till detta att deltagarna inte har möjlighet att själva få välja vilka de skall umgås och prata med, något som de ansåg ökar behovet av engagerad personal. Resultatet visar också på att deltagandet i aktiviteter i vissa fall kan leda till att individen ställs inför nya utmaningar och/eller att de får nya kunskaper som de kan ta med sig ifrån träffarna, detta är något som framkommer inom ramen för ”Måndagsträffen”. Vidare fanns tecken på att deltagarna genom samtal och diskussioner får nya insikter/perspektiv om saker de har varit med om som barn eller upplevt senare i livet (jfr. Heap, 1995; Svensson, 2006) vilket blir tydligt i ”Gemenskapsträffen”.

En slutsats man kan dra utifrån resultatet av ”Aktivitetsgruppens” diskussioner är att anhöriga ofta uppskattar aktiviteter. Att de frågar efter vilket utbud som finns på äldreboendet samt att de ibland själva blir delaktiga i aktiviteter och/eller på egen hand anordnar aktiviteter. Vidare finns belägg för

att vissa hinder kan förekomma då personal av tidsskäl prioriterar bort aktiviteter. Deltagarna i "Aktivitetsgruppen" menar att det ofta är samma personal som av tidsskäl anser att aktiviteterna inte kan genomföras, detta kan kopplas till Whitakers (2004) tankar om att personalen på sjukhemmet hade minimalt med tid för de äldre som bodde där (jfr. Whitaker, 2004). Det framgår inte av resultatet huruvida detta hinder för genomförande av aktiviteter är en följd av personalens tidsbrist eller om det snarare beror på en brist på insikt om vikten av aktiviteter. Klart är dock att det i vissa fall utgör ett hinder för att äldre får delta i aktiviteter, men resultatet visar också på att det finns ett hopp. Detta hopp består i "Aktivitetsgruppens" erfarenheter att det positiva talet om aktiviteter, från äldre som deltar i dem, från deras anhöriga och givetvis också från deltagarna i "Aktivitetsgruppen" får positiva effekter. Insikten om betydelsen av aktiviteter kan på så sätt spridas till andra och medföra att fler ställer sig positiva till att de utförs samt i mindre utsträckning se hindren för genomförandet av dem.

Resultatet visar slutligen på att aktiviteter för äldre utgör mer än ett tidsfördriv för deltagarna om de utformas efter de behov och önskemål som individen har (jfr. SOU 2003:91) dock kan uttalandet inte göras generellt för samtliga informanter i denna studie. Några av deltagarna i "Måndagsträffen" respektive "Gemenskapsträffen" kan mycket väl ha betraktat aktiviteterna mera som ett tidsfördriv än en meningsfull sysselsättning, fast de inte direkt uttryckte sig så i undersökningen. Däremot när det gäller deltagarna i "Aktivitetsgruppens" diskussioner, så kan man tolka deras uttalanden om vikten av individuellt utformade aktiviteter som att de vill säkerställa att aktiviteterna blir meningsfulla och att de på så sätt kommer att betyda mer än bara ett tidsfördriv för deltagarna.

Förslag på fortsatt forskning

Det hade varit intressant att komplettera undersökningen med utlämnande av en enkät om betydelsen av aktiviteter. Dels hade man kunnat rikta den till äldre personer direkt, men även till anhöriga och till personal. Särskilt intressant hade det varit med personal som arbetar på olika boenden och i hemtjänsten, vilka inte redan från början hade ett specialintresse för anordnandet av aktiviteter. Vidare hade det varit spännande att undersöka fler och olika mötesplatser/träffpunkter för äldre (och gärna att följa dem över en längre tid) i syfte att ta reda på innehållet i aktiviteterna där samt att få svar på vad det ger deltagarna att gå dit för att delta. Det skulle vara intressant att få svar på om aktiviteterna innebär mer än ett tidsfördriv för deltagarna.

Ett annat tänkbart forskningsområde är att ta reda på vad deltagarna själva säger om de olika aktiviteter som finns för äldre, om de är nöjda med utbudet eller om de har andra önskemål och

behov som inte tillfredsställs. Förutom aktiviteter inom kommunens regi och i olika kyrko- och frikyrkosammanhang anordnas aktiviteter för äldre inom olika seniorförbund samt från skolor och universitet. Men trots detta utbud har kanske äldre helt andra behov och önskemål, som inom ramen av detta befintliga utbud av aktiviteter inte kan tillfredsställas idag. Ytterligare ett tankespår är att det vore intressant att ta reda på mer om betydelsen av andlighet i äldres liv. Hur detta påverkar deras totala livssituation, upplevelsen av meningen i livet, upplevelser av hälsa och livskvalitet och/eller om det påverkar en anpassning till åldrandet.

Utifrån resultatet i undersökningen skulle det vidare vara intressant att ta reda på om det är miljön och/eller kontexten som avgör om äldre människor lär sig nya saker eller inte? Är det kopplat till kontexten huruvida äldre får nya perspektiv på livet de har levt, får nya insikter och/eller utvecklar sina förmågor, eller är det helt andra saker som avgör detta? Har kanske omgivningens attityder, förhållningssätt till och förväntningar på, det äldre gör, en betydelse i detta sammanhang?

Referenser

- Anbäcken, E-M. (red) (2002) FoU-rapport: *Kultur och meningsfull vardag inom äldreomsorgen*. Linköping: Unitryck.
- Anbäcken, E-M. (2006) On The Need to Adress Spirituality and Well-being in Later-Life Care: Some Reflections. *Rapport vol. 4 i serie: Advanced Social Research*.
- Andersson, L. (2002) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Antonovsky, A (1991) *Hälsans mysterium*. Köping: Natur och Kultur.
- Bell, J. (1993) *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Bernstein, R. J. (1991) *Bortom objektivism och relativism*. Göteborg: Röda bokförlaget.
- Bryman, A (2004) *Social research methods*. Oxford: Oxford University press.
- Carlsson, B. (1984) *Grundläggande forskningsmetodik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Cooley, C. H. (1964) *Human Nature and the Social Order*. New York: Schocken.
- Cumming, E. (1979) *GROWING OLD*. New York: ARNO PRESS.
- Cumming, E. (red) (2000) "Further Thoughts on the Theory of Disengagement" i: *Aging and every day life*. Gubrium, J. F; Holstein, J. A. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1994) (Eds), *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Ejvegård, R. (2003) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, E. H.; Eriksson, J. M. (1997) *The Life Circle Completed. Extended Version with New Chapters on the Ninth Stage of Development*. New York: Norton.

- Fernow, N (1986) i; Lundborg, B; Statens kulturråd. *Bingo och Beethoven – om kultur i äldreomsorgen*. Stockholm: Norstedts.
- Hagberg, B. (2002) Minnet av ett levt liv i; Andersson. L. *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hagberg, B., Svensson, T., Samuelsson, G., Dehlin, O. (1991) *Coping and Life Satisfaction in 80 Year Old People*. Lund: Gerontologiskt centrum.
- Heap, K. (1995) *Samtal med äldre – om kommunikation, minnen, kriser och sorg*. Falköping: Gummessons tryckeri AB.
- Henriksson & Månsson (1996) i; Svensson, P. G.; Starrin, B (red) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Herrman, M (1995) *Den äldre människan i ett kulturperspektiv*. i; Ahlman, H. *Äldres liv och villkor: En kunskapsöversikt om vardagsliv, vård- och omsorg*. Vänersborg: Vårdhögskolan/Landstingstryckeriet.
- Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1996) *Etik, HSR Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet*. Stockholm: Ord & Form AB.
- Josephsson, S (2004) i; Wijk, H. *Goda miljöer och aktiviteter för äldre*. Lund: Studentlitteratur.
- Kleiber, P. B. (2004). Focus Groups: More Than a Method of Qualitative Inquiry. i; Kathleen deMarrais & Stephen D. Lapan, *Foundations for research – Methods of Inquiry in education and Social Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Krag, Jacobssen, J. (1993) *Intervju: Konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Laslett, P (1989) *A fresh map of life: The emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld & Nicholson.

Maddox, G. L. (1968 b) Persistence of Life Style Among the Elderly: A Longitudinal Study of Patterns of Social Activity in Relation to Life Satisfaction, in: Neugarten, B. L. Ed., *Middle Age and Aging. A Reader in Social Psychology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Mead, G. H. (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago.

Merriam, S. B. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Morgan, D. L. (1996). "Focus groups". i; *Annual review of Sociology*. 22, s.129-152.

Olsson, H.; Sörensen, S. (2001) *Forskningsprocessen – Kvalitativa och Kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Regeringens proposition 1997/98:113. *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken*. Stockholm: Riksdagen.

Ronström, O. (1997) *Russindisco och seniordans. Pensionärnöjen och modernitet*. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr. 7, FoU-rapport 1997/14. Stockholm: Socialtjänsten.

Ronström, O. (1998) *Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlsson bokförlag.

Samuelsson, G. (2000) "Det sociala åldrandet" i *Gerontologi. Åldrandet i ett biologiskt, psykologiskt och socialt perspektiv*. Falköping: Natur och kultur.

Sjöberg, K. (red) (1999) *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 2003:91 (2003) SENIOR 2005, Kortversion av slutbetänkande av den parlamentariska äldreberedningen. *Äldrepolitik för framtiden – 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning*. Västra Aros. Svensk information AB:

Svensson, L. (2006) *Mötesplatser på landsbygden Om äldre människor, gemenskap och aktiviteter*. Västra Frölunda: Docusys AB.

Thomas, J. R.; Nelson, J. K.; Silverman, S. J. (2005) *Research methods in Physical activity*. Champaign, Ill.: Human Kinetics.

Tidemalm, D (1996) *Aktiv, frisk och gemensam eller passiv, sjuk och ensam – Mariahissens pensionärscenter*. Falun: Sahlanders Grafiska AB.

Tornstam, L; Odén, B; Svanborg, A. (1982) *Äldre i samhället – förr, nu och i framtiden. Del 1: Teorier och forskningsansatser*. Stockholm: Liber.

Tornstam, L. (2005) *Åldrandets socialpsykologi*. Finland: Norstedts; WS Bookwell.

Torres, S; Hammarström, G (2007) *Hög ålder som ohälsa och hot: Äldre människors erfarenheter i*; Jönsson L-E; Lundin, S (red) *Åldrandets betydelser*. Denmark: Narayana Press.

Vetenskapsrådet (2008) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.

Wagnild, G & Young, H. M. (1990) Resilience among older women. *IMAGE: Journal of Nursing Scholarship*, 22(4), 252-255.

Whitaker, A (2004) *Livets sista boning – anhörigskap, åldrande och död på sjukhem*. Edsbruk: Akademitryck AB.

Wilhelmsson, K; Andersson, C; Waern, M; Allebeck, P (2005) Elderly people's perspective on quality of life. *Ageing and Society*. Vol. 25:4.

Wibeck, V. (2000) *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL) 1998. WHOQOL: development and general psychometric properties. *Social Science and Medicine*, Vol. 46, 1569-1585.

Wånell, S-E & Lagergren, M. (2001) *Äldres hälsa och välbefinnande: En utmaning för hälsoarbetet*. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum.

Wånell, S-E. (2006) *Förebyggande insatser på äldre dar. i*; Thorslund, M.; Wånell, S-E. (red.) *Åldrandet och äldreomsorgen*. Denmark: Narayana Press.

Internetkällor

Stiftelsen Äldrecentrum, 2007-12-15, 2008-02-12

<http://www.aldrecentrum.se/>

Vetenskapsrådet, 2008-02-16

<http://www.codex.vr.se/oversikter/humsam/humsam.html>

World Health Organisation (2000) – WHO/Life Course, 2008-03-01

<http://www.who.int/features/factfiles/ageing/en/index.html>

Åsa Stenman

2003-02-06

Enhetschef: NN

x-servicehus

x kommun

Mitt namn är Åsa Stenman, jag studerar pedagogik vid Uppsala universitet och skall nu skriva min D-uppsats. Jag är intresserad av att undersöka vilken betydelse fritidsaktiviteter har för äldre människor. Det jag har valt att inrikta mig på är frågan om deltagandet i dessa aktiviteter kan innebära personlig utveckling och/eller nya utmaningar, kunskaper eller insikter för individen. För att få svar på denna problemställning har jag för avsikt att göra deltagande observationer av någon eller några av de aktiviteter som förekommer samt att i anslutning till detta genomföra intervjuer med ledare för och deltagare i, de aktuella aktiviteterna.

Att delta i undersökningen är givetvis helt frivilligt. Förutom denna formella ansökan kommer jag därför att ta kontakt med de personer som är berörda för att få deras medgivande. När det gäller etiska överväganden har jag valt att utgå ifrån HSFR:s principer. De omfattar samtycke, konfidentialitet och anonymitet för deltagarna samt rätten att få information om syftet med studien. De personer som väljer att medverka i studien förblir anonyma då varken platsen för studiens genomförande, namn på deltagare eller födelsedata presenteras. Det som eventuellt kommer att framgå vid resultatredovisningen är ålder och kön men vid behov kan man byta dessa faktorer för att på så sätt skydda deltagaren från att bli igenkänd. Jag har i övrigt tänkt att vara öppen och informera deltagarna om syftet med undersökningen för att på så sätt skapa ett ömsesidigt förtroende.

För att få ett snabbt besked i denna fråga kommer jag även att kontakta dig per telefon någon gång under den närmsta veckan.

Med vänlig hälsning

Åsa Stenman

Åsa Stenman

2003-02-06

NN

Baptistkyrkan

x-stad

Mitt namn är Åsa Stenman, jag studerar pedagogik vid Uppsala universitet och skall nu skriva min D-uppsats. Jag är intresserad av att undersöka vilken betydelse fritidsaktiviteter har för äldre människor. Det jag har valt att inrikta mig på är frågan om deltagandet i dessa aktiviteter kan innebära personlig utveckling och/eller nya utmaningar, kunskaper eller insikter för individen. För att få svar på denna problemställning har jag för avsikt att göra deltagande observationer av någon eller några av de aktiviteter som förekommer samt att i anslutning till detta genomföra intervjuer med ledare för och deltagare i, de aktuella aktiviteterna.

Att delta i undersökningen är givetvis helt frivilligt. Förutom denna formella ansökan kommer jag därför att ta kontakt med de personer som är berörda för att få deras medgivande. När det gäller etiska överväganden har jag valt att utgå ifrån HSFR:s principer. De omfattar samtycke, konfidentialitet och anonymitet för deltagarna samt rätten att få information om syftet med studien. De personer som väljer att medverka i studien förblir anonyma då varken platsen för studiens genomförande, namn på deltagare eller födelsedata presenteras. Det som eventuellt kommer att framgå vid resultatredovisningen är ålder och kön men vid behov kan man byta dessa faktorer för att på så sätt skydda deltagaren från att bli igenkänd. Jag har i övrigt tänkt att vara öppen och informera deltagarna om syftet med undersökningen för att på så sätt skapa ett ömsesidigt förtroende. För att få ett snabbt besked i denna fråga kommer jag även att kontakta dig per telefon någon gång under den närmsta veckan.

Med vänlig hälsning

Åsa Stenman

Frågeområden till intervjuer med ledare för fritidsaktiviteter – empirisk studie
Vt-03.

Ditt arbete:

Berätta lite om det

Tidsaspekten

Ledarskapet

Innehållet

Betydelsen av att ”leda”

Deltagarna:

Vilka deltar

Varför

Betydelsen av att delta

Aktiviteterna:

Innehållet

Påverkan

Förändringar

Grupp/Enskilt

Alternativ:

Deltagarstyrt

Utvecklingstankar

Visioner för framtiden

Frågeguide till intervjuer med deltagare i fritidsaktiviteter:

1. Kan Du berätta lite om dig själv?
2. Hur upplever du aktiviteterna här?
3. Vem är det som planerar aktiviteterna?
4. Är du eller någon annan med och påverkar?
5. Om du inte hade deltagit i samlingen idag – vad skulle du ha gjort istället?
6. Vad ger det dig att delta i aktiviteterna?

Tack för din medverkan!!

Bilaga 5

Åsa Stenman

Information

2007-09-06

Deltagare i x-gruppen/

x- kommun

Intresse för området:

Jag är intresserad av att undersöka betydelsen av aktiviteter för äldre människor. Mitt intresse av detta problemområde bottnar i en tidigare yrkesroll som chef i äldreomsorgen. Under denna tid kom jag dagligen i kontakt med äldre människor, deras anhöriga samt personal som arbetade med att tillgodose äldres behov. Denna erfarenhet gjorde att jag fick insikt i hur dessa äldre människors liv kunde se ut samt vilka aktiviteter som erbjöds dem, inom eller utanför äldreboendet. Jag är nu intresserad av att ta reda på vad ni som deltagare i x-gruppen säger/tycker om betydelsen av aktiviteter för äldre och skulle av den anledningen vilja genomföra en fokusgruppsintervju med dig/er kring denna fråga. Naturligtvis är det helt frivilligt och du kan välja att delta eller inte!

Information om begreppet fokusgruppsintervju:

Victoria Wibeck har skrivit om användandet av fokusgrupper som undersökningsmetod. Hon menar att fokusgruppsintervjuer innebär att man med en grupp samtalar om ett av forskaren angivet ämne, under ett visst tillfälle. I forskningssammanhang används med fördel fokusgrupper i storleksordningen 4-6 deltagare. Syftet är att undersöka människors åsikter, föreställningar och attityder, det är meningen att deltagarna relativt fritt ska kunna diskutera med varandra. Detta sker utan att intervjuaren, som i dessa sammanhang benämns samtalsledare eller moderator, intar rollen som traditionell intervjuare. Deltagarnas åsikter är i fokus och det är dessa som sedan kan analyseras, eftersom forskarens inblandning är låg (Wibeck, 2000).

Wibeck, Victoria (2000). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Vad innebär det att vara deltagare i denna undersökning?

Det innebär att du kommer till en angiven plats, en viss dag och tidpunkt, för att delta i en gruppdiskussion (tillsammans med 4-5 andra deltagare) om ämnet: *Betydelsen av aktiviteter för äldre*. Denna diskussion löper relativt fritt mellan er deltagare, i enstaka fall kan jag som samtalsledare ställa frågor/göra påståenden, vilka endast har till syfte att leda samtalet vidare. Hela diskussionen (som tar ca: 30-35 minuter) kommer att spelas in på bandspelare för att sedan skrivas ut ordagrant och analyseras.

Deltagandet innebär att dina erfarenheter/åsikter och tankar om ämnet, kommer att utgöra ett delresultat i en D-uppsats i socialt arbete. Det som framgår av resultatredovisningen är en samlad redogörelse för vad deltagarna i fokusgrupperna har tyckt och tänkt om ämnet, inte vem som har sagt vad! Avsikten är inte heller att läsaren av slutrapporten ska kunna utläsa i vilken kommun som denna undersökning är genomförd. På så sätt blir även x-gruppen en anonym grupp och din anonymitet beträffande deltagandet i undersökningen kan därför garanteras. De etiska överväganden som har gjorts inför genomförandet av denna undersökning är hämtade från Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1996). *Etik, HSFR Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet*. Stockholm: Ord & Form AB.